

INSTRUKCJA ZNAKOWANIA SZLAKÓW I TRAS ROWEROWYCH

PROJEKT

INSTRUKCJA ZNAKOWANIA SZLAKÓW i TRAS ROWEROWYCH

SPIS TREŚCI

I.	WSTĘP	4
II.	ZAGADNIENIA PRAWNE.....	5
III.	RODZAJE SZLAKÓW.....	6
IV.	ORGANIZACJA PRAC ZNAKARSKICH.....	7
V.	ZASADY PROJEKTOWANIA TRAS.....	8
VI.	ZASADY PROWADZENIA TRAS	12
VII.	OZNAKOWANIE SZLAKÓW	14
VIII.	ZASADY UMIESZCZANIA ZNAKÓW	17
IX.	TECHNIKA ZNAKOWANIA	19
X.	KONSERWACJA i ODNAWIANIE OZNAKOWANIA TRAS	20
XI.	ODBIÓR, ROZLICZANIE i DOKUMENTACJA OZNAKOWANIA TRAS	21
XII.	USTALENIA KOŃCOWE.....	23
XIII.	INFORMACJE DODATKOWE.....	24

ZAŁĄCZNIKI

1.	Wzory znaków tras rowerowych (rys. 1÷70)	27
2.	Wzory znaków tras rowerowych międzynarodowych (rys. 81÷93)	51
3.	Podstawowe wzory ustawienia znaków na skrzyżowaniach (rys. 101÷124)	57

Opracował:	mgr inż. Piotr Rościszewski ul. Kozielska 57/17, 44-121 Gliwice, tel. 32-238-32-90; 501-685-613 adres e-mail: p_ros@o2.pl	Podpis:	
		Data:	2009-12-20

I. WSTĘP

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze jako jedyne w Polsce dopracowało się systemu znakowania szlaków turystycznych, a oznakowanie turystycznych tras rowerowych zostało ponadto zaakceptowane w Prawie o Ruchu Drogowym.

Od początku zorganizowanych form turystyki znakowaniem i konserwacją szlaków turystycznych zajmowały się stowarzyszenia turystyczne. Pierwsze szlaki turystyczne na ziemiach polskich wyznakowało w 1887 roku Towarzystwo Tatrzańskie, następnie prace te kontynuowało Polskie Towarzystwo Tatrzańskie i Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, a od roku 1950 prowadzi Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze poprzez wyspecjalizowane komisje.

Udostępnienie najszerszemu ogółowi społeczeństwa turystycznie atrakcyjnych terenów jest jednym z naczelnych zadań PTTK. Cel ten osiąga Towarzystwo przez utrzymanie sieci znakowanych szlaków turystycznych. w celu uzyskania jednolitości znakowania szlaków turystycznych PTTK szkoli znakarzy – działaczy zajmujących się znakowaniem szlaków i stosuje instrukcje znakowania szlaków turystycznych, w tym przypadku „Instrukcję znakowania tras i szlaków rowerowych”.

Szlakiem turystycznym jest wytyczona w terenie trasa służąca do odbywania wycieczek, oznakowana jednolitymi znakami (symbolami) i wyposażona w urządzenia informacyjne, które zapewniają bezpieczne i spokojne jej przebycie turyście o dowolnym poziomie umiejętności i doświadczenia, o każdej porze roku i w każdych warunkach pogodowych, o ile szczegółowe wymagania nie stanowią inaczej (okresowe zamykanie w przypadku niekorzystnych warunków pogodowych lub ze względów przyrodniczych na terenach chronionych).

Rowerowe trasy i szlaki turystyczne PTTK realizuje cele statutowe w zakresie krzewienia turystyki i krajoznawstwa oraz aktywnych form wypoczynku, pomagając w wędrownkach rowerowych przez wykonywanie zadań zleconych z zakresu administracji publicznej, związanych z wytyczaniem, znakowaniem i konserwacją rowerowych szlaków turystycznych zgodnie z art. 7 ust. 2 pkt 1, art.8 pkt 4 oraz art. 9 ust. 1 pkt 9 i ust. 2 pkt 5 statutu PTTK.

Początkowo oznakowania szlaków – tras rowerowych na drogach publicznych odbywało się za zgodą i wiedzą Ministerstwa Transportu i Gospodarki Morskiej, zgodnie z pismem Departamentu Ruchu Drogowego TD-4k-801-26/96 z dnia 3 marca 1996 roku, a obecnie odbywa się w oparciu o Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach. Trasy rowerowe nie są tożsame z drogami (ścieżkami) rowerowymi.

Ponieważ aktualnie obowiązująca ogólnopolska instrukcja z 2007 r. jest mało szczegółowa Śląski Klub Znakarzy Tras Turystycznych działający przy Oddziale Kolejowym PTTK w Gliwicach opracował kolejną wersję projektu bardziej szczegółowej instrukcji w zakresie znakowania tras rowerowych.

Niniejsza instrukcja nie dotyczy tras rowerowych o charakterze sportowo-wyczynowym i trudnych technicznie tras górskich i terenowych.

II. ZAGADNIENIA PRAWNE

Znakowanie rowerowych szlaków turystycznych następuje zgodnie z ustaleniami następujących przepisów:

1. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dn. 27 marca 2003 r. (Dz.U. Nr 80/03, poz. 717 z późniejszymi zmianami,
2. Prawo o Ruchu Drogowym – ustawa z dn. 20 czerwca 1997 r. (Dz.U. Nr 98/97, poz. 602 z późniejszymi zmianami), aktualnie obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 czerwca 2005 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. Nr 108/05, poz. 908 z późniejszymi zmianami.
3. Rozporządzenie Ministrów Infrastruktury oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2002 r. w sprawie znaków i sygnałów drogowych (Dz.U. Nr 170/02, poz. 1393), m.in. wzory znaków tras rowerowych.
4. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach (Dz. U. 220/03, poz. 2181 z dnia 23 grudnia 2003 r.).
5. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 września 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków zarządzania ruchem na drogach oraz wykonywania nadzoru nad tym zarządzaniem (Dz. U. 177/03, poz. 1729 z dnia 14 października 2003 r.), m.in. zatwierdzanie organizacji ruchu z usytuowaniem znaków tras rowerowych.
6. Ustawa o drogach publicznych z 21 marca 1985 r (tekst jedn. Dz.U. Nr 19/07, poz. 115 z dnia 8 lutego 2007 r.).
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 stycznia 1986 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o drogach publicznych (Dz.U. Nr 6/86 poz. 33) z późniejszymi zmianami, m.in. organizacja ruchu drogowego na drogach wewnętrznych.
8. Prawo budowlane – ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. z późniejszymi zmianami (tekst jedn. Dz. U. Nr. 156/06, poz. 1118 z dnia 1 września 2006 r. z późniejszymi zmianami).
9. Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie (Dz.U. Nr 43/99, poz. 430), m.in. budowa dróg dla rowerów.
10. Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 30 maja 2000 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogowe obiekty inżynierskie i ich usytuowanie (Dz.U. Nr 63/00 poz. 735), m.in. budowa dróg dla rowerów na mostach.
11. Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 26 lutego 1996 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogowe skrzyżowania linii kolejowych z drogami publicznymi i ich usytuowanie (Dz.U. Nr 33/96 poz. 144), m.in. budowa przejść dla pieszych przez tory kolejowe.
12. Prawo wodne – Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. (Dz.U. Nr 115/01, poz. 1229), m.in. warunki wykonywania prac w pobliżu wałów przeciwpowodziowych.
13. Ustawa „O lasach” z dnia 28 września 1991 (Dz.U. Nr 101/92 poz. 444) z późniejszymi zmianami, m.in. zasady poruszania się po lasach państwowych.
14. Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz.U. Nr 92/204 poz. 880) z późniejszymi zmianami, m.in. zasady poruszania się po parkach narodowych i rezerwach przyrody.

15. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 (Dz.U. Nr 96/03 poz. 873), m.in. prawo stowarzyszeń do wykonywania działalności pożytku publicznego odpłatnie i nieodpłatnie.
16. Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 października 2003 r. w sprawie wzoru oferty realizacji zadania publicznego, ramowego wzoru umowy o wykonanie zadania publicznego i wzoru sprawozdania z wykonania tego zadania, (Dz.U. Nr 193/03 poz. 1891).
17. Znakowane szlaki turystyczne podlegają ochronie prawnej na podstawie Ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks Wykroczeń (Dz. U. nr 12, poz. 114 z późniejszymi zmianami), którego art. 85 stanowi: „§ 1. Kto samowolnie ustawia, niszczy, uszkadza, usuwa, włącza lub wyłącza znak, sygnał, urządzenie ostrzegawcze lub zabezpieczające albo zmienia ich położenie, zasłania je lub czyni niewidocznymi, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. § 2. Tej samej karze podlega, kto samowolnie niszczy, uszkadza, usuwa lub ustawia znak turystyczny. § 3. w razie popełnienia wykroczenia określonego w § 1 lub 2 można orzec obowiązek zapłaty równowartości zniszczonego lub uszkodzonego przedmiotu albo obowiązek przywrócenia do stanu poprzedniego.”

III. RODZAJE SZLAKÓW

1. Wśród szlaków turystycznych wyróżnia się szlaki piesze (górskie i nizinne), narciarskie, rowerowe, jeździeckie i wodne. Ponadto wyróżnia się: piesze szlaki spacerowe, szlaki dojściowe i ścieżki dydaktyczne (naukowe, edukacyjne). Szlaki piesze nizinne mogą być w uzasadnionych przypadkach dostosowane do turystyki rowerowej. Trasy i szlaki rowerowe dzieli się na międzynarodowe, krajowe (główne), regionalne i lokalne.
2. Turystyczne szlaki i trasy rowerowe służą do celów rekreacyjnych i turystycznych, a także do celów komunikacyjnych. Szlaki rowerowe prowadzą istniejącymi drogami, których nawierzchnie nie muszą być dostosowane do ruchu rowerowego. Trasy rowerowe powinny mieć nawierzchnie przystosowane do ruchu rowerowego. Trasy i szlaki turystyczne prowadzone są zazwyczaj istniejącymi ciągami komunikacyjnymi: ścieżkami, duktami leśnymi, drogami leśnymi, gospodarczymi, śródpolnymi itp. i z wyjątkiem sytuacji szczególnych nie wymagają technicznego ich tyczenia i budowy.
3. Za trasy i szlaki rowerowe w rozumieniu niniejszej instrukcji należy uznać trasy, których przebieg został oznaczony w terenie za pomocą zunifikowanych znaków barwnych służących turystom do orientacji i prawidłowego wyboru kierunku poruszania się.
4. Trasy służące do uprawiania rekreacji i turystyki rowerowej powinny w miarę możliwości prowadzić przez tereny niezdegradowane przemysłowo oraz atrakcyjne krajobrazowo, przyrodniczo i kulturowo, powinny też umożliwiać dotarcie do najciekawszych punktów topograficznych, rekreacyjnych (ośrodki wypoczynkowe, parki i obiekty sportowe) i krajoznawczych (krajobrazowych, przyrodniczych, architektonicznych i archeologicznych). Ponadto powinny być ułatwieniem dla użytkownika i pozwalać na wygodny, bezpieczny i szybki przejazd.
5. Międzynarodowe trasy rowerowe powinny umożliwiać wygodne, bezpieczne i szybkie przemieszczanie się rowerzystów między dużymi miastami i głównymi ośrodkami ruchu turystycznego w różnych krajach. Pozostałe trasy transgraniczne powinny być oznakowane jak trasy krajowe, regionalne lub lokalne, w zależności od spełnionych kryteriów.
6. Krajowe (główne) trasy rowerowe powinny umożliwiać wygodne, bezpieczne i szybkie przemieszczanie się rowerzystów między dużymi miastami i ważnymi ośrodkami turystycznymi w Polsce, a także zapewniać

dojazd do pozostałych tras i szlaków rowerowych. Trasy te powinny prowadzić bez zbędnego kluczenia np. od zabytku do zabytku. Dojazd do obiektów położonych w pobliżu trasy powinny zapewniać inne trasy i szlaki lub łączniki.

7. Regionalne trasy rowerowe powinny umożliwiać w miarę wygodne, bezpieczne i szybkie przemieszczanie się rowerzystów pomiędzy innymi miastami, siedzibami gmin i mniejszymi ośrodkami turystyczno-rekreacyjnymi, a także zapewniać dojazd do pozostałych szlaków rowerowych. Dopuszcza się doprowadzanie tych tras do ważniejszych obiektów krajoznawczych i miejsc zagospodarowania turystycznego, jeżeli powoduje to ich nieznaczne wydłużenie.
8. Szlaki rowerowe regionalne lub lokalne powinny umożliwiać dojazd do poszczególnych obiektów krajoznawczych po drogach istniejących, nie zawsze dostosowanych do wygodnego i szybkiego przemieszczania się rowerzystów. Mogą tworzyć zamknięte pętle lub prowadzić od obiektu do obiektu. Zamknięte pętle muszą mieć przebieg zbliżony do owalu i nie mogą mieć kształtu zbliżonego do ósemki. Szlaki prowadzące od obiektu do obiektu nie mogą mieć pętelek zbliżonych kształtem do greckiej litery omega.
9. Centralna ewidencja tras i szlaków rowerowych przewiduje następujące zasady ich numeracji:
  - a/ trasy międzynarodowe: rezerwa numerów od R-1 do R-99,
  - b/ trasy krajowe: rezerwa numerów od 01 do 99,
  - c/ trasy i szlaki regionalne i lokalne: symbol województwa, jak na tablicach rejestracyjnych samochodów, a po tym symbolu numery od 100 do 999; trasy przekraczające granice województw mają symbol województwa, w którym znajduje się ich dłuższa część.

IV. ORGANIZACJA PRAC ZNAKARSKICH

1. Koordynacją wszystkich prac związanych z siecią szlaków zajmuje się ZG PTTK, który w sprawach dotyczących oznakowania turystycznego tras rowerowych działa w porozumieniu z Komisją Turystyki Kolarskiej ZG PTTK.
2. Koordynacją wszystkich prac związanych z siecią szlaków rowerowych zajmuje się w imieniu Zarządu Głównego Komisja Turystyki Kolarskiej ZG PTTK. w szczególności do zakresu działania wyżej wymienionej Komisji należy:
  - a/ prowadzenie ewidencji tras i szlaków rowerowych i nadawanie kodowych oznaczeń nowym szlakom oraz rozpatrywanie wniosków o nadanie nazw i imion szlakom (w celu uniknięcia nadania tej samej nazwy kilku szlakom),
  - b/ prowadzenie dokumentacji dotyczącej przebiegu tras i szlaków oraz wszelkich zmian w ich sieci, wraz z informacjami o aktualnym stanie ich oznakowania (daty ostatnich przeprowadzonych prac znakarskich),
  - c/ prowadzenie doraźnych kontroli oznakowania na losowo wybranych trasach i szlakach,
  - d/ rozdział dotacji państwowych uzyskanych przez PTTK na prace znakarskie na trasach rowerowych międzynarodowych i krajowych (głównych),
  - e/ zatwierdzanie planów i sprawozdań z realizacji prac znakarskich wykonywanych przez znakarzy PTTK,
  - f/ nadawanie uprawnień znakarskich, prowadzenie ewidencji znakarzy oraz nadzorowanie kursów znakarskich.
  - g/ opracowanie koncepcji sieci dalekobieżnych tras rowerowych oraz związanego z nią zagospodarowania pod kątem potrzeb komunikacyjnych, rekreacyjnych i turystycznych,

- h/ wykonywanie dokumentacji projektowej, a także realizacja wybranych tras rowerowych na podstawie uzyskanych środków finansowych,
  - i/ inicjowanie realizacji tras rowerowych przez oddziały PTTK, inne organizacje społeczne i jednostki samorządu terytorialnego,
3. Prace znakarskie wykonują znakarze szlaków turystycznych PTTK powoływani na podstawie odrębnego regulaminu przyjętego uchwałą Zarządu Głównego PTTK nr 287/XVI/2008 z dnia 25 października 2008 r.
  4. Podstawową jednostką organizacyjną prowadzącą prace znakarskie jest grupa znakarska, składająca się z osób posiadających uprawnienia znakarza. Grupy znakarskie działają na określonym terenie przy oddziałach, strukturach regionalnych PTTK lub niezależnie z upoważnienia właściwej komisji ZG PTTK.
  5. Prace znakarskie wykonuje przynajmniej dwuosobowy zespół znakarzy, przy czym co najmniej jedna osoba musi posiadać uprawnienia znakarza, tj. aktualną legitymację znakarza i zlecenie do prowadzenia prac znakarskich na danym terenie.
  6. Zakres czynności grupy znakarzy obejmuje:
    - a/ opracowywanie i przechowywanie szczegółowej dokumentacji technicznej dotyczącej wszystkich tras rowerowych znajdujących się na terenie działalności tej grupy,
    - b/ okresową kontrolę stanu tras,
    - c/ udział w odbiorach prac znakarskich,
    - d/ rozliczanie prac znakarskich,
    - e/ inicjowanie powstawania nowych tras rowerowych uzupełniających istniejącą sieć,
    - f/ monitoring istniejących tras i szlaków rowerowych na terenie działania grupy.
  7. Zakres czynności zespołu znakarskiego obejmuje:
    - a/ konserwację oznakowania tras i szlaków rowerowych będących pod ich opieką (przynajmniej 1 raz w roku przed sezonem),
    - b/ znakowanie nowych szlaków i odcinków tras rowerowych,
    - c/ likwidację oznakowania tras i szlaków rowerowych w uzasadnionych przypadkach,
    - d/ wykonywanie zatwierdzonych przez KTKol ZG PTTK korekt przebiegu istniejących tras i szlaków rowerowych,
    - f/ prowadzenie monitoringu istniejących tras i szlaków rowerowych.

V. ZASADY PROJEKTOWANIA TRAS

1. Rodzaje dokumentacji tras i szlaków rowerowych:
  - a/ koncepcja ogólna:
    - sieci tras rowerowych międzynarodowych i krajowych (głównych) tras na terenie Polski,
    - sieci tras i szlaków rowerowych województwa, powiatu lub gminy,
  - b/ koncepcje szczegółowe oraz związane z nią sugestie dotyczące zagospodarowania pod kątem potrzeb turystyczno-krajoznawczych, rekreacyjnych, wypoczynkowych i komunikacyjnych, a także modernizacji i remontu dróg:
    - poszczególnych tras rowerowych międzynarodowych i krajowych (głównych),
    - sieci tras i szlaków na terenie województwa, powiatu lub gminy,
  - c/ dokumentacja projektowa poszczególnych odcinków tras rowerowych, fragmentów sieci tras i szlaków rowerowych lub wariantu istniejącej trasy rowerowej stanowią (przy małym zakresie projektowanych prac rozbiecie dokumentacji na części nie jest konieczne):

- projekty organizacji ruchu drogowego (oznakowania trasy znakami turystycznymi i ustawienia przy trasie drogowych oraz tablic informacyjnych i dydaktycznych, a także ustawienia i wymalowania na jezdni dodatkowych znaków drogowych poprawiających bezpieczeństwo jazdy rowerzystów) dla odcinków prowadzących odcinkami dróg publicznych o nawierzchni utwardzonej, (zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 23 września 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków zarządzania ruchem na drogach wystarczająca jest dokumentacja uproszczona – szkice z podstawowymi wymiarami),
- projekty budowlane drogi rowerowej lub ciągu pieszo-rowerowego, albo też modernizacji lub remontu dróg istniejących,
- projekty małej architektury miejsc odpoczynku dla rowerzystów.

d/ dokumentacja remontu oznakowania istniejących tras rowerowych, zawierająca inwentaryzację ubytków, projekt niezbędnych uzupełnień i zmian, a w razie potrzeby zmiany dotychczasowej organizacji ruchu projekt nowej organizacji ruchu.

2. Każda koncepcja ogólna sieci tras i szlaków rowerowych zawiera:

- a/ część opisową z charakterystyką węzłów regionalnych, wykazem planowanych tras i szlaków, ich numeracją, kolorami znaków, przebiegiem przez ważniejsze miejscowości, krótką charakterystyką ważniejszych tras oraz uwagami o stanie zaawansowania projektowania i wykonawstwa poszczególnych tras czy szlaków,
- b/ część rysunkową ze schematem projektowanej sieci tras i szlaków rowerowych z zaznaczonym planowanym przebiegiem tras międzynarodowych i krajowych (głównych) oraz wybranych tras regionalnych i lokalnych.

3. Koncepcje szczegółowe zawierają:

a/ część opisową:

- wykaz planowanych tras, ich numerację i kolory znaków, wykaz jednostek administracyjnych wzdłuż poszczególnych tras i kilometrów z dokładnością co najmniej do 1 km,
- wykazy parametrów technicznych poszczególnych tras (istniejące nawierzchnie dróg, pochylenia podłużne dróg ponad 6 %), wykazy ciekawostek krajoznawczych i obiektów zagospodarowania turystycznego, wykaz skrzyżowań lub styku z kolejami i drogami z dużym ruchem samochodowym, ze wskazaniem dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych,
- proponowany zakres rzeczowy prac na trasie: budowa ścieżek rowerowych lub ciągów pieszo-rowerowych, remonty dróg istniejących, oznakowanie trasy rowerowej, oznakowanie drogowe poprawiające bezpieczeństwo przejazdu rowerzystów, ewentualnie miejsca ustawienia tablic informacyjnych i dydaktycznych oraz budowa miejsc odpoczynku dla rowerzystów,
- orientacyjne zestawienie kosztów z rozbiciem na poszczególne jednostki administracyjne,
- uzgodnienia przebiegu z właścicielami i administratorami terenu, przez który przebiegają projektowane trasy,

b/ część rysunkową:

- fragment schematu planowanej sieci tras rowerowych z zaznaczonymi odcinkami projektowanych tras i szlaków,
- skorowidz jednostek administracyjnych i arkuszy planów sytuacyjnych poszczególnych fragmentów projektowanych odcinków tras lub szlaków,

- plany sytuacyjne tras w skali 1:25000, a w przypadku dużej zwartej zabudowy miejskiej w skali 1:10000,
  - profile podłużne projektowanych tras w skali około 1:2000/20000 (w przypadku występowania pochyłości podłużnych tras ponad 6 %).
4. Wykonanie koncepcji szczegółowych każdej trasy i szlaku powinny poprzedzać studia dotyczące:
- a/ potencjalnej atrakcyjności trasy, tj. stwierdzenia, czy trasa będzie udostępniała walory krajoznawcze (charakterystyczne dla danego terenu formy krajobrazu, zabytki przyrody żywej i nieożywionej, zabytki sztuki, architektury i kultury materialnej, pamiątki związane z historią Polski i regionu, walkami i martyrologią, ze znanymi postaciami historycznymi, ośrodki żywego folkloru i sztuki ludowej, parki etnograficzne i muzea) i ośrodki rekreacyjne (m.in. parki, tereny leśne, kąpieliska i baseny kąpielowe oraz inne obiekty rekreacyjno-sportowe); czy będzie przebiegał przez tereny niezdegradowane i ekologicznie atrakcyjne,
  - b/ przewidywanej frekwencji na trasie (w miarę możliwości),
  - c/ dostępności trasy lub szlaku (możliwości dojazdu do punktów początkowych i pośrednich środkami komunikacji zbiorowej),
  - d/ stanu zagospodarowania turystycznego trasy lub szlaku, tj. zapewniania możliwości noclegu osobom korzystającym z niej,
  - e/ powiązań projektowanej trasy z istniejącą siecią tras, przy czym projektowana trasa nie może krzyżować się z inną trasą lub szlakiem oznaczoną tym samym kolorem.
5. Przebieg trasy powinien być uzgodniony z:
- a/ właścicielami i administratorami (użytkownikami) terenów, przez które będzie przebiegać, a w szczególności administratorami dróg publicznych o nawierzchni utwardzonej,
  - b/ władzami samorządowymi i administracją terenową (wojewodą, marszałkiem województwa, starostą, prezydentem miasta, burmistrzem, wójtem),
  - c/ nadleśnictwem, dyrekcją parku krajobrazowego lub narodowego,
  - d/ wojewódzkim konserwatorem przyrody, wojewódzkim konserwatorem zabytków (w razie konieczności),
  - e/ terenowym dowództwem Straży Granicznej w terenie nadgranicznym,
  - f/ w terenie nadmorskim z Urzędem Morskim,
  - g/ Zarządem Nieruchomości PKP na terenach kolejowych,
  - h/ Dowódcą Garnizonu na terenach wojskowych,
  - i/ w rejonie wałów przeciwpowodziowych i budowli hydrotechnicznych z Regionalnym Zarządem Gospodarki Wodnej lub Wojewódzkim Zarządem Melioracji i Urządzeń Wodnych.
5. Dokumentację projektową nowej trasy (grupy tras) lub nowego wariantu istniejącej trasy rowerowej stanowią (przy małym zakresie projektowanych prac rozbić dokumentacji na części nie jest konieczne):
- a/ projekt organizacji ruchu drogowego (oznakowania trasy znakami turystycznymi i ustawienia przy trasie drogowych znaków oraz tablic informacyjnych i dydaktycznych, a także ustawienia i wymalowania na jezdni dodatkowych znaków drogowych poprawiających bezpieczeństwo jazdy rowerzystów) dla odcinków prowadzących odcinkami dróg publicznych o nawierzchni utwardzonej, (zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 23 września 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków zarządzania ruchem na drogach wystarczająca jest dokumentacja uproszczona – szkice z podstawowymi wymiarami),

c/ projekt budowy ścieżki rowerowej lub ciągu pieszo-rowerowego, albo też remontu dróg istniejących (zgodnie z Prawem Budowlanym w przypadku tzw. nawierzchni rozbiernych z kostki betonowej lub gruntowych wzmocnionych warstwą żwiru wystarczająca jest dokumentacja uproszczona – szkice z podstawowymi wymiarami),

d/ projekt budowy miejsc odpoczynku dla rowerzystów (obowiązują przepisy Prawa Budowlanego dotyczące obiektów małej architektury).

6. Projekt organizacji ruchu drogowego dla trasy rowerowej zawiera:

– część opisową:

- wykaz projektowanych tras i szlaków, ich numerację i kolory znaków, wykaz jednostek administracyjnych wzdłuż poszczególnych tras i szlaków, kilometrów z dokładnością co najmniej do 0,1 km, a także wyszczególnienie skrzyżowań tych tras i szlaków z drogami krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi, a także innymi drogami o dużym natężeniu ruchu samochodowym,
- wykazy parametrów technicznych poszczególnych tras (istniejące nawierzchnie dróg, pochylenia podłużne dróg ponad 6 %),
- propozycje rozwiązań poprawiające bezpieczeństwo ruchu rowerzystów, a w szczególności propozycje ustawienia znaków drogowych pionowych i wymalowania znaków drogowych poziomych,
- wzory wszystkich zastosowanych znaków i drogowskazów trasy rowerowej,
- wykaz projektowanych znaków drogowych
- zestawienie ich projektowanego rozmieszczenia w terenie i wykaz zbiorczy oznakowania,
- w przypadku braku koncepcji wykaz ciekawostek krajoznawczych i obiektów zagospodarowania turystycznego wzdłuż projektowanych tras,
- omówienie zagadnień projektowych ujętych w pozostałych częściach dokumentacji, a w szczególności wykaz propozycji dostosowania szerokości i nawierzchni dróg dla potrzeb ruchu rowerowego oraz wykaz skrzyżowań lub styków z koleją i drogami z dużym ruchem samochodowym, ze wskazaniem dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych, z podaniem rozwiązań zapewniających bezpieczeństwo ruchu rowerzystów,
- kosztorys inwestorski lub preliminarz wydatków z rozbiorem na poszczególne jednostki administracyjne,
- specyfikacje techniczne wykonania i odbioru prac budowlanych,
- kopie uzgodnień z właścicielami i użytkownikami terenów, przez które będzie przebiegała projektowana trasa lub szlak,
- uzgodnienie lokalizacji projektowanych nowych znaków drogowych z administratorami poszczególnych dróg (przy prowadzeniu trasy drogą krajową lub skrzyżowanie trasy z taką drogą – Oddział Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, odpowiednio dla dróg wojewódzkich – Zarząd Dróg Wojewódzkich i Urząd Marszałkowski, dla dróg powiatowych – Starostwo Powiatowe, dla ulic w miastach na prawach powiatu – Urząd Miasta.

– część rysunkową:

- fragment schematu projektowanej sieci tras i szlaków rowerowych z zaznaczonymi odcinkami projektowanych tras i szlaków,
- skorowidz jednostek administracyjnych i arkuszy planów sytuacyjnych poszczególnych fragmentów projektowanych odcinków tras i szlaków,

- plany sytuacyjne tras w skali 1:25000, a w przypadku dużej zwartej zabudowy miejskiej w skali 1:10000 z zaznaczonymi miejscami ustawiania znaków tras rowerowych (w razie potrzeby projekt powinien zawierać skorowidz arkuszy tych planów sporządzony na mapie w skali 1:50000),
  - projekt ekranu tablicy informacyjnej z aktualną siecią tras rowerowych,
  - szkice lokalizacyjne ustawiania znaków przy skrzyżowaniach z drogami krajowymi, wojewódzkimi, powiatowymi i pozostałymi oraz lokalizacją istniejących i projektowanych znaków drogowych w obrębie tych skrzyżowań,
  - profile podłużne projektowanych tras w skali około 1:2000/20000 (w przypadku braku koncepcji i występowania pochyleń podłużnych tras ponad 6 %).
7. Projekty budowy ścieżki rowerowej lub ciągu pieszo-rowerowego, remontu dróg istniejących oraz budowy miejsc odpoczynku dla rowerzystów sporządzane są zgodnie z obowiązującym Prawem Budowlanym.
8. Niedopuszczalne jest dokonywanie samowolnych zmian w sieci tras i szlaków rowerowych przed każdorazowym zatwierdzeniem projektu zmiany.
9. Trasy i szlaki rowerowe mogą nosić własne nazwy. Trasy i szlaki przebiegające przez tereny związane z życiem i działalnością sławnych ludzi, mogą być nazwane ich imieniem. Nazwy lub imiona szlaków nadaje Prezydium Zarządu Głównego PTTK po uzyskaniu pozytywnej opinii Komisji Turystyki Kolarskiej ZG PTTK.

VI. ZASADY PROWADZENIA TRAS

1. Trasy rowerowe powinny tworzyć sieć połączeń:
- tras głównych (dalekobieżnych) pomiędzy dużymi miastami i ośrodkami turystycznymi, planowanych na zasadzie „rybiego kręgosłupa”
  - tras i szlaków bocznych (drugorzędnych), zazwyczaj o charakterze „rybich ości”.
2. Trasy rowerowe powinny być projektowane zgodnie z programem pięciu wymogów holenderskiej organizacji standaryzacyjnej CROW, zakładających:
- spójność – 100 % źródeł i celów podróży objętych siecią tras rowerowych,
  - bezpośredniość – brak objazdów i znacznych wydłużeń trasy,
  - wygoda – niski współczynnik opóźnienia, brak podjazdów itp.,
  - bezpieczeństwo – minimalizacja punktów kolizji z ruchem samochodowym i zapewnienie dobrej widoczności na skrzyżowaniach,
  - atrakcyjność – czytelność dla użytkowników i zgodność z ich potrzebami.
3. Zgodnie z wymogami CROW:
- a/ trasy rowerowe dostępne dla ogółu rowerzystów powinny prowadzić drogami bocznymi utwardzonymi i o małym natężeniu ruchu drogowego, muszą przebiegać w sposób logiczny bez niepotrzebnego nadkładania drogi i krążenia, należy unikać dróg krajowych i wojewódzkich oraz ruchliwych i zatłoczonych dróg powiatowych i ulic, z wyjątkiem odcinków wzdłuż których prowadzą drogi dla rowerów,
- b/ szlaki rowerowe regionalne i lokalne z uwagi na potrzebę dotarcia do określonych obiektów mogą prowadzić po drogach istniejących nieutwardzonych i niedostosowanych do wygodnego i szybkiego przemieszczania się na rowerze,

- c/ szlaki piesze można dostosować do turystyki rowerowej, ale należy pamiętać, że z uwagi na swój charakter powinny prowadzić istniejącymi ścieżkami i drogami o nie utwardzonej nawierzchni, ponadto muszą mieć minimum 1,5 m szerokości i zapewniać bezpieczeństwo zarówno pieszym jak i rowerzystom,
- d/ nie należy prowadzić tras i szlaków rowerowych po szlakach jeździeckich,
- e/ trasy i szlaki rowerowe powinny rozpoczynać się (kończyć) przy stacjach kolejowych lub w innych miejscach charakterystycznych dla danej miejscowości, np. przy przystankach komunikacji autobusowej i tramwajowej, w punktach węzłowych szlaków, przy ważniejszych obiektach krajoznawczych, ośrodkach rekreacyjnych lub obiektach noclegowych,
- f/ trasy i szlaki rowerowe powinny prowadzić obok stacji kolejowych i obiektów noclegowych (domów wycieczkowych, domów turysty, schronisk, stanic wodnych, ośrodków turystyki wodnej, a także schronisk młodzieżowych) umożliwiających dzielenie trasy na etapy.
4. Przy wytyczaniu tras i szlaków rowerowych należy uwzględnić następujące zasady:
- a/ oznakowanie musi umożliwiać wędrowanie w obu kierunkach,
- b/ nie należy dublować oznakowania szlaku pieszego, a warianty rowerowe szlaku pieszego należy oznaczyć tym samym kolorem co szlak pieszy,
- c/ w miejscach o dużym natężeniu ruchu powinny stać drogowskazy i tablice pokazujące sieć tras rowerowych.
5. Trasa lub szlak rowerowy nie może:
- a/ mieć odcinków nieoznakowanych,
- b/ prowadzić wspólnie z inną trasą jeżeli możliwe jest prowadzenie jej oddzielnie,
- c/ rozwidlać się lub krzyżować z trasą tego samego koloru.
6. Należy unikać równoległego przebiegu tras w niewielkiej od siebie odległości (np. po obu brzegach rzeki).
7. Trasy rowerowe winny być dostępne w każdej porze roku za wyjątkiem dni z dużą pokrywą śniegu, a więc tak prowadzone, aby omijały tereny bagien, rozlewisk itp.
8. N¹a trasy rowerowe należy wybierać drogi o szerokości minimum 1,5 m, a w przypadku prowadzenia trasy chodnikiem – minimum 2,5 m (na krótkich odcinkach wyjątkowo 2,0 m). Drogi dla rowerów i ciągi pieszo-rowerowe powinny mieć przejazdy dla rowerzystów i obniżone krawężniki przy przekraczaniu poprzecznych dróg i ulic.
9. Trasy należy prowadzić w ten sposób, aby istniała możliwość pokonania przeszkód terenowych, np. rzek, potoków, eksponowanych odcinków itp. w sposób bezpieczny. Na trasie zatem winny znaleźć się kładki, mostki, odwodnienia, umocnienia naskalne itp. Trasa powinna prowadzić przez mosty i promy dostępne codziennie.
10. Szlaki piesze dopuszczone do turystyki rowerowej muszą mieć minimum 1,5 m szerokości i zapewniać bezpieczeństwo zarówno pieszym jak i rowerzystom.
11. Należy unikać prowadzenia tras w miejscach niebezpiecznych dla turystów (skarpy, dawne kopalnie odkrywkowe, wysypiska) lub groźących dużą erozją powierzchni. w celu zwiększenia bezpieczeństwa turystów na trasach rowerowych powinny być łagodne podjazdy do 6 % (wyjątkowo do 15 %).

---

¹ Proponowane jest zastąpienie znaków typu R-2 znakami dalekobieżnych tras rowerowych, których wzory nie zostały dotąd ostatecznie opracowane. Tymczasowo Ministerstwo Infrastruktury wyraziło zgodę na stosowanie systemu znaków wzorowanych na systemie duńskim.

VII. OZNAKOWANIE SZLAKÓW

1. Wyróżnia się dwie grupy symboli do oznakowania turystycznego tras rowerowych:

- a/ znaki określające przebieg trasy (R-1, R-2 lub odmiany znaków R-3),
- b/ znaki informacyjne (m.in. drogowskazy R-3 i tablice informacyjne ze schematyczną siecią tras),
- c/ znaki dodatkowe określające przebieg trasy tematycznej,
- d/ znaki uzupełniające o charakterze ostrzegawczym.

2. Wszystkie znaki z wyjątkiem znaków dodatkowych mają białe tło i symbol roweru jak na znaku drogowym C-13 (rys. 1).

Na drogach publicznych znaki wykonywane są jako znaki drogowe odblaskowe z folii typu 1, z metalowej blachy ocynkowanej grubości minimum 1,25 mm z podwójnie giętą krawędzią, pomalowanej w kolorze szarym.

Na drogach publicznych w terenie niezabudowanym oraz poza drogami publicznymi (na drogach gruntowych, leśnych itp.) znak może być wykonany jako znak drogowy lub malowany na podłożu naturalnym (drzewa, słupy, mury itp.) bez czarnej obwódki. Obwódkę o szerokości 2÷3 cm w kolorze szarym lub czarnym wykonuje się tylko w przypadku namalowania znaku na białym tle.

Przy drogach utwardzonych znaki mocowane są do stalowych ocynkowanych słupków (zalecane pomalowanie w kolorze szarym), a przy pozostałych drogach – do słupków drewnianych.

3. Znaki określające przebieg trasy stanowią kwadrat o boku 200 mm. Wyjątkowo na trasach lokalnych, regionalnych i krajowych stosowane są znaki prostokątne o większych wymiarach.

4. Znaki określające przebieg trasy rowerowej międzynarodowej¹⁾:

- a/ każdy znak wykonany jest jako znak drogowy z białym licem, na nim wykonane w zielonym kolorze: obwódka o szerokości 10 mm, w górnej części znaku symbol roweru, poniżej litera "R" oraz cyfra oznaczająca numer trasy wysokości 50 mm,

b/ wyróżnia się znaki:

- podstawowe (zwykle) R-2/Z, jak opisane powyżej (rys. 81),
- kierunku przebiegu trasy, na których obok litery "R" i cyfry „n” oznaczającej numer trasy znajduje się strzałka kierunkowa (wzór strzałki na rys. 12a) skierowana grotem w lewo R-2a/L (rys. 82), w prawo R-2a/R (rys. 83), w górę R-2b/KZ (rys. 84), pod skosem w lewo w skos lub w prawo w skos (rys. 85 i 86), w lewo w tył lub w prawo w tył (rys. 89 i 90), względnie posiada podwójne załamanie (rys. 87 i 88, wzór strzałki na rys. 37a).

5. Znaki określające przebieg trasy rowerowej krajowej, regionalnej i lokalnej:

- a/ na każdym znaku w jego górnej (R-1) lub bocznej (R-3) części znajduje się w czarnym kolorze symbol roweru, poniżej (lub obok) symbol w kolorze trasy (czerwony – C, niebieski – N, zielony – Z, żółty – Y lub czarny – S), stosuje się barwy: czerwony jasny, niebieski średni, zielony soczysty, żółty średni.

b/ wyróżnia się znaki:

- podstawowe (zwykle) R-1, na których kolorowy symbol stanowi poziomy pasek o wymiarach 30 x 90 mm (rys. 2),
- początku (końca) trasy R-1a, na których kolorowy symbol stanowi kształt koła o średnicy 45 mm (rys. 7).
- zmiany kierunku przebiegu (zakrętu) trasy R-1b, na których kolorowy symbol stanowi strzałka kierunkowa skierowana grotem w lewo lub w prawo (rys. 13 i 14, wzór strzałki na rys. 12)

- dodatkowe znaki kierunku przebiegu trasy (warianty znaków R-3, patrz poniżej pkt. 7), na których strzałka kierunkowa skierowana jest grotem w lewo – L (rys. 23), w prawo – R (rys. 24), do góry – z (rys. 25 i 26), w lewo w skos – SL lub w prawo w skos – SR (rys. 29÷32), w lewo w tył – TL lub w prawo w tył – TR (rys. 44÷47), względnie posiada podwójne załamanie – PL i PR (rys. 38 i 39, wzór strzałki na rys. 37), w lewo z objazdem wysepki na skrzyżowaniu (rys. 53, wzór strzałki na rys. 52),
  - każdy znak może wystąpić jako zblokowany: podwójny, potrójny, poczwórny lub pięciokrotny, jeżeli kilka tras prowadzi na danym odcinku razem (na rysunkach pokazano najczęściej występujące rodzaje znaków zblokowanych),
6. Znaki wielokrotne, stosowane na odcinkach wspólnego przebiegu dwóch lub więcej tras (rys. 3÷6, 8, 9, 15÷18) w zależności od rodzaju drogi wykonane z metalowej blachy lub malowane, tło białe, u góry symbol roweru, u dołu paski, kropki lub strzałki w kolorach tras, w następującej kolejności licząc od góry: czerwony, niebieski, zielony, żółty lub czarny:
- a/ znaki podwójne D o wymiarach 270 x 200 mm,
  - b/ znaki potrójne T o wymiarach 340 x 200 mm,
  - c/ znaki poczwórne F o wymiarach 400 x 200 mm,
  - d/ znaki pięciokrotne V o wymiarach 470 x 200 mm.
7. Kierunkowskazy – znaki dodatkowe zmiany kierunku przebiegu trasy stosowane są w miejscach, gdzie trasa rozwidła się z powodu prowadzenia jej drogami o ruchu jednokierunkowym, wykonane z metalowej blachy:
- a/ na trasach międzynarodowych o wymiarach 200 x 200 mm (rys. 84÷90, patrz powyżej pkt. 4),
  - b/ na trasach krajowych, regionalnych i lokalnych (rys. 23÷26, 29÷32, 38, 39, 45÷48) o wymiarach 200 x 330 mm, tło białe, u góry symbol roweru, po lewej lub prawej stronie symbolu roweru strzałka kierunkowa w kolorze trasy (czerwony, niebieski, zielony, żółty lub czarny), ewentualnie poniżej nazwa istotnej miejscowości na trasie i odległość w kilometrach (znaki na rys. 23 i 24 występują tylko łącznie z nazwą),
  - c/ na trasach lokalnych, regionalnych i krajowych znaki w wersji malowanej mogą – z uwagi na wymiary pni drzew – mieć wymiary 300 x 200 mm i strzałki umieszczone pod symbolem roweru.
8. Znak uzupełniające o charakterze ostrzegawczym stanowią kwadrat o boku 200 mm, w niektórych przypadkach stosowane są znaki prostokątne o większych wymiarach, w zależności od rodzaju drogi wykonane z metalowej blachy lub malowane, tło białe, symbole i napisy w kolorze czarnym:
- a/ ostrzegawczy „stromy zjazd” (rys. 60),
  - b/ ostrzegawczy „stromy podjazd” (rys. 61),
  - c/ ostrzegawczy „schody w dół” (rys. 62, schody jak na znaku drogowym D-35),
  - d/ ostrzegawczy „schody w górę” (rys. 63, schody jak na znaku drogowym D-35),
  - e/ ostrzegawczy z napisem „PROWADŹ ROWER” (rys. 64), przed przejściem dla pieszych lub odcinkiem drogi z zakazem ruchu rowerów,
  - f/ ostrzegawczy z napisem „ZALECANE PROWADZENIE ROWERU PO PRZEJŚCIU DLA PIESZYCH” (rys. 65), przed niebezpiecznymi skrzyżowaniami, na których nie ma przejazdów dla rowerzystów,
  - g/ informacyjny z napisem „PROM” (rys. 66), przed wjazdem na prom,
  - h/ ostrzegawczy dla rowerzystów przed skrzyżowaniem z trasą jeździecką (rys. 67), z symbolem roweru u góry i z sylwetką jeźdźca na koniu u dołu,

- i/ ostrzegawczy dla jeźdźców przed skrzyżowaniem trasy jeździeckiej z trasą rowerową (rys. 68), z symbolem jeźdźca na koniu u góry i z symbolem roweru u dołu,
- j/ informacyjny z napisem „UWAGA! PRZEJAZD WAŁEM PRZECIWPOWODZIOWYM. NASTĘPNE ZNAKI PRZY ZJEŹDZIE Z WAŁU W ODLEGŁOŚCI .... km” (rys. 69), w przypadku przejazdu wałem, na którym nie ma możliwości prawidłowego umocowania znaków.
9. Drogowskaz (znak drogowy typu R-3) wykonany jest jako znak drogowy o wymiarach 200 x 400 mm:
- a/ na trasach międzynarodowych (rys. 91÷93) tło białe, w zielonym kolorze: obwódka i linia podziałowa o szerokości 10 mm, na dużym polu w górnej części znaku symbol roweru, po lewej lub prawej stronie symbolu roweru strzałka kierunkowa (w lewo, w prawo lub prosto), poniżej nazwy miejscowości, do której trasa zmierza i odległości w kilometrach, na małym polu pionowo napisy z nazwą administratora trasy i napis „TRASA”, obok litera “R” oraz liczba oznaczająca numer trasy,
  - b/ na trasach krajowych, regionalnych i lokalnych (rys. 54÷56) tło białe, linia podziałowa w kolorze czarnym, na dużym polu symbol roweru, poniżej nazwy miejscowości, do której trasa zmierza i odległości w kilometrach w kolorze czarnym, po lewej lub prawej stronie symbolu roweru strzałka kierunkowa (w lewo, w prawo lub prosto) w kolorze trasy (czerwony, niebieski, zielony, żółty lub czarny), na małym polu pionowo napisy z nazwą administratora trasy i napis „TRASA” z numerem trasy w kolorze czarnym, ewentualnie logo administratora trasy lub sieci tras rowerowych,
  - c/ drogowskazy kierujące do obiektów lub miejscowości w bok od trasy (rys. 57÷59), jak w pkt. b/, lecz zamiast strzałki w kolorze trasy strzałka biała zaznaczona czarnym konturem.
- Na odwrocie znaku zaleca się umieszczać numer ewidencyjny znaku administratora trasy.
10. Tablica informacyjna z siecią szlaków o wymiarach minimum 400 x 600 mm (zalecane wymiary 700 x 1000 mm) wykonana z blachy stalowej o grubości 1,5 mm z zagiętymi krawędziami, tło białe, treść tablicy obejmuje schemat tras rowerowych w promieniu około 20 km od miejsca ustawienia tablicy, na schemacie kolorowe linie odpowiadające kolorom poszczególnych tras, przy liniach podane odległości w kilometrach pomiędzy sąsiednimi miejscowościami oraz numery tras i ewentualnie ich nazwy w kolorach tras, pozostałe napisy w kolorze czarnym, w legendzie symbol roweru, logo administratora trasy lub sieci tras rowerowych, a także nazwa administratora tras. Większe tablice powinny zawierać ponadto schematyczną mapę sieci tras rowerowych obejmującą sieć drogową i kolejową, zagospodarowanie turystyczne i ciekawostki krajoznawcze, cieki wodne i szczyty wzniesień oraz lasy. Zaleca się umieszczenie na tablicy informacji o podstawowych rodzajach znaków tras rowerowych.
11. Tablica dydaktyczna z opisem krajoznawczym obiektu, wymiary i treść uzależniona od rangi obiektu, w legendzie symbol roweru, logo administratora trasy lub sieci tras rowerowych, a także nazwa administratora tras.
12. Znaki dodatkowe określające przebieg trasy tematycznej:
- a/ podstawowe o wymiarach 100÷200 x 200 mm, zawierające logo trasy tematycznej podwieszane pod znakami typu R-1, R-2 i R-3 lub stanowiące dodatkową dolną część wspólnego znaku,
  - b/ zmiany kierunku przebiegu o wymiarach dostosowanych do znaku, pod którym się znajdują, zawierające logo trasy tematycznej i ewentualnie strzałkę umieszczoną zgodnie z zasadami podanymi w pkt. 5,
  - c/ drogowskazy o wymiarach dostosowanych do potrzeb trasy tematycznej i zawierające jej logo, podwieszane pod drogowskazami trasy, z której oznakowania korzystają.
13. Szlak pieszy lub jego odcinek, który jest przejezdny dla rowerzystów może być dodatkowo oznakowany drogowskazem z umieszczonym na nim symbolem roweru (rys. 70).

VIII. ZASADY UMIESZCZANIA ZNAKÓW

1. Znak trasy ma za zadanie wskazać użytkownikowi trasy właściwy kierunek wędrowki, potwierdzić słuszność wyboru drogi, upewnić o prawidłowej trasie wędrowki. Trasa musi być tak oznakowana, aby umożliwić wędrowkę po niej w obu kierunkach.
2. Płaszczyna znaku (z wyjątkiem drogowskazów R-3) jest umieszczona prostopadle do osi drogi.
3. Na drogach publicznych znaki umieszcza się na istniejących lub zaprojektowanych słupach, zazwyczaj po prawej stronie drogi, zgodnie z zasadami zawartymi w przepisach o znakach i sygnałach na drogach, stanowiących załącznik do "Prawa o ruchu drogowym". Znaki trasy rowerowej wolno umieszczać pod oznakowaniem konwencjonalnym dróg z wyjątkiem znaków zakazu i nakazu (wyjątki określa zarządzenie o znakach drogowych), a także z wyjątkiem znaków określających pierwszeństwo na skrzyżowaniu. Zaprojektowane słupy należy umieszczać 10 m od załomu krawędzi drogi na skrzyżowaniu lub 10 m za istniejącym znakiem drogowym (przy głównych drogach 20 m). Krawędź znaku powinna znajdować się 0,5 m od krawędzi pobocza lub 0,5-2,0 m od krawężnika (w linii istniejących znaków drogowych). Nie należy projektować znaków trasy rowerowej pod znakami ustawianymi okresowo (na okres zimy lub remontu drogi), a także pod oznakowaniem przejazdów kolejowych (znaki w administracji kolei) i znakami informacyjnymi nie należącymi do administratorów dróg publicznych.
4. Poza drogami publicznymi (na drogach gruntowych, leśnych itp.) znaki umieszcza się (maluje) na kontrastowym tle na istniejących pniach drzew, słupach, murach i ścianach lub na zaprojektowanych słupach drewnianych.
5. Na drogach krajowych, wojewódzkich, powiatowych o utwardzonej nawierzchni i ruchliwych szerokich ulicach znaki umieszcza się po prawej stronie drogi.
6. Na wąskich bocznych drogach znaki umieszcza się w miejscach najlepiej widocznych przez rowerzystę, np. przy oznakowaniu zakrętu w pierwszej kolejności rozważa się ustawienie znaków po jego zewnętrznej stronie. Jeżeli po jednej stronie skrzyżowania znajdują się dwa znaki, to należy rozważyć możliwość przymocowania ich do jednego słupa.
7. Lokalizacja znaków względem drogi:
  - a/ znak podstawowy (zwykły) R-1/Z (lub R-2) umieszcza się na prostych odcinkach:
    - za każdym skrzyżowaniem, przy drodze, którą szlak biegnie dalej (rys. 101÷118 z wyjątkiem rys. 103, 105 i 106), wyjątkowo naprzeciw wylotu bocznej drogi na jednym słupku (rys. 103),
    - w odstępach co około 500 m w przypadku braku skrzyżowań (rys. 105 i 106),
    - w przypadku prowadzenia trasy drogą rowerową lub ciągiem pieszo-rowerowym – pod każdym znakiem C-13 „rowerzyści” lub C-16-13 „piesi i rowerzyści” (np. rys. 114÷116),
    - w przypadku prowadzenia trasy chodnikiem dopuszczonym do ruchu rowerowego oznakowanych znakami C-16 i T-22, pod każdą tabliczką T-22,
    - w przypadku uzgodnienia prowadzenia trasy drogą zamkniętą dla ruchu pod każdą tabliczką T-22 znajdującą się pod znakami B-1 lub B-2 i D-3 (rys. 119 i 120); w przypadku prowadzenia trasy drogą jednokierunkową o szerokości minimum 5 m należy w przeciwnym kierunku wydzielić na jezdni pas ruchu dla rowerzystów o szerokości 1 m wykonując znak poziomy P-4, tj. linię podwójną ciągłą oraz co 100 m znaki poziome P-23 rower, przed skrzyżowaniem zaleca się ustawić znak pionowy A-7 ustęp pierwszeństwa i wykonać znak poziomy P-13 „linia warunkowego zatrzymania” (może np. wystąpić znak B-20 stop i znak poziomy P-12 „linia bezwzględnego zatrzymania”),

- b/ znak początku (końca) trasy R-1a/P umieszcza się na początku i końcu trasy, na tym samym słupie co tablica informacyjna lub drogowskaz, albo też w jego pobliżu, bezpośrednio przed pierwszym i za ostatnim znakiem podstawowym (rys. 104),
- c/ znak zmiany kierunku przebiegu trasy R-1b lub R-2a umieszcza się przed skrzyżowaniem, na którym trasa zmienia swój kierunek;
- w przypadku wyznaczonych na jezdni pasów poziomych i konieczności zmiany pasa ruchu znak należy umieścić przed miejscem, w którym rowerzysta powinien sygnalizować wykonanie manewru zmiany pasa ruchu (rys. 107 i 108),
  - w przypadku uzgodnienia prowadzenia trasy drogą zamkniętą dla ruchu pod każdą tabliczką T-22 znajdującą się pod znakami B-21 i B-22 (rys. 119 i 120);
- d/ znaki kierujące na wprost R-3a/KZ umieszcza się przed skrzyżowaniami z szerokimi drogami, wyznaczonymi na jezdni pasami poziomymi do jazdy na wprost lub skrzyżowaniami z sygnalizacją świetlną (rys. 102),
- e/ znaki kierujące pod skosem R-3b i R-3d umieszcza się przed skrzyżowaniem więcej niż dwóch dróg, w szczególności przy drogach z pierwszeństwem przejazdu, przed skrzętem w drogę odchodzącą skośnie od drogi dotychczasowej (rys. 109 i 110),
- f/ znaki ze strzałką załamana podwójnie R-3c umieszcza się:
- przy końcu drogi, jeżeli szlak biegnie dalej w tym samym kierunku, lecz drogą rozpoczynającą się w pobliżu (nie w osi dotychczasowej trasy, rys. 113 i 117),
  - przed zjazdem z ulicy na chodnik lub drogę rowerową (rys. 114),
  - przed przejazdem (przejściem) przez ulicę, jeżeli trasa biegnie chodnikiem lub drogę rowerową po jednej stronie ulicy, a następnie prowadzi jezdnią, chodnikiem lub drogę rowerową lub ciągiem pieszo-rowerowym po drugiej stronie ulicy (rys. 115 i 116),
- g/znaki kierujące kolejno w lewo w tył i w prawo R-3e umieszcza się przed skrzyżowaniami, na których nie można skręcić bezpośrednio w lewo z uwagi na wysepkę na skrzyżowaniu lub pas rozdzielający dwie jednokierunkowe jezdnie (rys. 118),
8. Znaki powinny być umieszczane w widocznym miejscu, najlepiej na wysokości oczu wędrującego (2,0 m od poziomu drogi), przy drogach publicznych na wysokości 2,5 m od poziomu pobocza, a w przypadku montowania znaków pod istniejącymi znakami drogowymi – bezpośrednio pod tymi znakami.
9. Na odcinkach, gdzie kilka szlaków prowadzi razem stosuje się wyłącznie znaki podwójne, potrójne, poczwórne i pięciokrotne, obowiązuje tzw. kolejność kolorów pasków, kropek i strzałek od góry do dołu lub od lewej do prawej: czerwony, niebieski, zielony, żółty lub czarny (rys. 117 i 118),
10. Przed rozwidleniami tras stosuje się zestawienie na jednym słupie (drzewie) następującej kombinacji znaków umieszczonych jeden pod drugim: znaku kierującego na wprost R-3a dla szlaków biegnących dalej prosto, znaków kierujących pod skosem R-3b i R-3d dla szlaków zbaczających pod skosem i znaków R-1b dla szlaków skręcających w lewo lub w prawo (rys. 117 i 118).
11. Znaki uzupełniające o charakterze ostrzegawczym na drogach publicznych stosuje się w przypadku konieczności zasygnalizowania rowerzyście potrzeby zatrzymania się lub nawet zejścia z roweru i jego przeprowadzenia:
- a/ znaki ostrzegawcze „stromy zjazd” lub „stromy podjazd” stosuje się przed stromymi odcinkami dróg, po których przejazd jest niemożliwy lub niebezpieczny z uwagi na duże pochylenie podłużne lub złą nawierzchnię – koleiny, glina, trawa itp. (rys. 123),

- b/ znaki ostrzegawcze „schody w dół” lub „schody w górę” stosuje się przed schodami, po których zjazd jest niemożliwy lub niebezpieczny – brak pochylni dla niepełnosprawnych (rys. 122),
- c/ znaki ostrzegawcze z napisem „PROWADŹ ROWER” stosuje się przed przejściami dla pieszych przy których nie oznakowano przejazdów dla rowerzystów i przed odcinkami dróg i chodników, na których ruch rowerów jest zabroniony (rys. 124),
- d/ znaki ostrzegawcze z napisem „ZALECANE PROWADZENIE ROWERU PO PRZEJŚCIU DLA PIESZYCH” stosuje się przed niebezpiecznymi skrzyżowaniami, na których nie ma przejazdów dla rowerzystów,
- e/ znaki informacyjne z napisem „PROM” stosuje się przed wjazdami na promy, dla upewnienia rowerzystów, że trasa prowadzi na drugą stronę rzeki i należy skorzystać z promu,
- f/ znaki ostrzegawcze przed skrzyżowaniem trasy rowerowej i trasy jeździeckiej stosowane są przed tymi skrzyżowaniami – odpowiednio znaki RJ przy trasie rowerowej i znaki RR przy trasie jeździeckiej.
- g/ znaki informacyjne z napisem „UWAGA! PRZEJAZD WAŁEM PRZECIWPOWODZIOWYM. NASTĘPNE ZNAKI PRZY ZJEŹDZIE Z WAŁU W ODLEGŁOŚCI .... km” stosuje się w przypadku przejazdu wałem, na którym nie ma możliwości prawidłowego umocowania znaków, a długość odcinka prowadzącego wałem przekracza 500 m.
12. Przejście trasy przez skrzyżowania i rozwidlenia dróg powinno być tak oznakowane, aby znak potwierdzający jej przebieg był dobrze widoczny ze skrzyżowania (rozwidlenia) niezależnie dla obu kierunków jazdy.
  13. Nie należy malować znaków skrętu na cienkich drzewach lub słupach. w takim przypadku należy zastosować znaki metalowe na słupach.
  14. Znaki dodatkowe określające przebieg trasy tematycznej umieszcza się przynajmniej na początku i końcu tej trasy, w obrębie rozwidleń tras rowerowych oraz na skrzyżowaniach, przy których zostały ustawione drogowaskazy.
  15. Tablice z siecią tras i drogowaskazy powinny być ustawione na początku i końcu trasy oraz w punktach skrzyżowań tras, jak również w innych miejscach koncentracji ruchu rowerzystów. Drogowskazy powinny być ustawione również w miejscach skrzyżowań tras rowerowych z ważniejszymi drogami. Tablice i drogowaskazy należy ustawić w miejscach umożliwiających rowerzystom zatrzymanie się poza obrębem jezdni w sposób nie utrudniający ruchu samochodów i pieszych.
  16. Tablice dydaktyczne z opisem obiektu powinny być ustawione przy ważniejszych obiektach, takich jak: charakterystyczna dla danego terenu forma krajobrazu, zabytek przyrody, zabytek sztuki, architektury i kultury materialnej, miejsce historyczne.

IX. TECHNIKA ZNAKOWANIA

1. Znaki, drogowaskazy i tablice informacyjne składające się na oznakowanie trasy muszą mieć estetyczny wygląd i być zgodne z niniejszą instrukcją. Gotowe znaki metalowe, tak jak wszystkie znaki drogowe muszą spełniać wymogi bezpieczeństwa, winny być oznakowane znakiem producenta i literą „B”. Lica – ekrany znaków typu R-1, R-2 i odmian znaków typu R-3 powinny być wykonane z folii odbłaskowej grupy 1, natomiast lica-ekrany znaków typu R-3 i tablic informacyjnych mogą być wykonane z folii nieodbłaskowej. Treść ekranów tablic informacyjnych powinna stanowić jednolity wydruk na folii samoprzylepnej, zabezpieczonej folią transparentną przed promieniowaniem ultrafioletowym.
2. Znaki i drogowaskazy powinny być mocowane do słupów z rur ocynkowanych o średnicy 50 mm długości 3500 mm i pomalowanych w kolorze szarym, umocowanych w gruncie przy użyciu poprzeczek, gruzu

- i chudego betonu w sposób uniemożliwiający przekręcenie słupa. Przy wykonywaniu wykopu należy uważać na przebiegające w gruncie kable elektryczne i teletechniczne. Mocowanie znaków i drogowiskazów do słupów powinno uniemożliwiać ich przekręcenie – zaleca się mocowanie znaków śrubami do słupa lub użycie obejm posiadających bolec zabezpieczający przed przekręceniem.
3. Z uwagi na ograniczenie kosztów oznakowania zaleca się mocowanie znaków i drogowiskazów – tam gdzie to jest możliwe – pod oznakowaniem konwencjonalnym dróg, w razie potrzeby z podniesieniem istniejących znaków drogowych przy zastosowaniu zwyzek słupów lub do istniejących słupów metalowych, betonowych i drewnianych przy użyciu płaskownika szerokości 30 mm lub taśmy stalowej szerokości minimum 10 mm,
  4. Dla ograniczenia możliwości kradzieży oraz ze względów estetycznych na terenach niezabudowanych i w lasach zamiast słupów z rur ocynkowanych zaleca się stosowanie dobrze zaimpregnowanych (niepalnych) słupów drewnianych o średnicy 120 mm lub kwadratowych 120 x 120 mm, do których można mocować znaki metalowe lub malować znaki (miniatury znaków) wprost na słupach. Przy wąskich drogach polnych, którymi przejeżdżają kombajny rolnicze zaleca się ustawianie niskich słupków umożliwiających ich swobodny przejazd.
  5. Znaki podstawowe i znaki zmiany kierunku przebiegu trasy poza drogami publicznymi zaleca się malować za pomocą szablonów lub wykonać je w innej technologii zapewniającej trwałość znaków.
Przy malowaniu należy używać farb o sprawdzonych właściwościach, odpowiedniej gęstości i jakości. Zaleca się stosowanie farb ekologicznych w odcieniach: biała, czerwona jasna, niebieska jasna, zielona soczysta, żółta średnia i szara średnia. Podkład z białej farby należy pomalować dwukrotnie.
  6. Znaki należy kłaść na powierzchniach suchych, na odpowiednio przygotowanym podłożu. Ze względu na trwałość znaku nie należy ich malować po deszczu, w okresie mrozów, odwilży i mgieł. Do wyrównania powierzchni pnia drzewa służy ośnik, siekierka lub nóż; przy wycinaniu kory należy unikać kaleczenia drzew. Dodatkowo powierzchnię należy przygotować poprzez wyczyszczenie jej z porostów i pyłu drucianą szczotką.
  7. Unikać należy umieszczania znaków malowanych na martwych drzewach (suchych) i impregnowanych słupach (np. telefonicznych). Nie wolno umieszczać znaków na słupach energetycznych średniego i wysokiego napięcia.
  8. Umieszczając znaki na pniach drzew należy pamiętać, że gałęzie obciążone liśćmi i okiścią śnieżną mogą zasłonić znak. w razie potrzeby należy więc przyciąć gałązki. w czasie oznakowywania trasy należy wyciąć chwasty, krzaki i samosiejki, które mogą zasłaniać znaki (zarówno na trasach malowanych i oznakowywanych tabliczkami).
  9. Likwidowane znaki na tabliczkach należy zdemontować, a słupy wykopać i wyrównać pobocze lub chodnik w miejscu po słupie. Likwidowane znaki malowane lub ich części należy zamalować szarą farbą lub usunąć ośnikiem.

X. KONSERWACJA i ODNAWIANIE OZNAKOWANIA TRAS

1. Konserwacja oznakowania tras i szlaków rowerowych dzieli się na:
  - a/ konserwację bieżącą, polegającą na uzupełnieniu najpoważniejszych braków,
  - b/ całkowite lub częściowe odnowienie oznakowania trasy lub szlaku.
2. Konserwacja bieżąca obejmuje usunięcie powstałych na trasie szkód i przeprowadzana jest:

- a/ na wszystkich drogach co roku przed sezonem w marcu lub kwietniu, a w przypadku wystąpienia dużych zniszczeń – doraźnie. Znaki drogowe należy umyć i oczyścić z malowideł, zasłaniające znaki chwasty i gałęzie należy wyciąć,
  - b/ na drogach publicznych konserwacja oznakowania trasy rowerowej powinna być przeprowadzona dodatkowo na przełomie lipca i sierpnia,
  - c/ na trasach międzynarodowych i krajowych konserwacja powinna być przeprowadzona po raz trzeci we wrześniu lub październiku.
3. Odnowienie oznakowania trasy lub szlaku obejmuje:
- a/ w przypadku znaków malowanych odtworzenie wszystkich znaków, weryfikację ich prawidłowego położenia, zamalowanie znaków niepotrzebnych lub ich części wystających spod nowych znaków, ewentualnie wykonanie zmian w przebiegu trasy (przełożenie) zatwierdzonych uprzednio przez KTKol ZG PTTK,
  - b/ w przypadku znaków metalowych uzupełnienie wszystkich brakujących znaków i wymianę wszystkich uszkodzonych lub popsutych (nieestetycznych) znaków,
  - c/ w przypadku tras oznakowanych znakami o wzorach niezgodnych z obecnie obowiązującymi należy wymienić wszystkie znaki.
4. Planowane odnowienie znaków malowanych i uzupełnienie znaków metalowych odbywa się co 3 lata, a w przypadku dobrego stanu oznakowania trasy po 4 latach. Na wspólnym odcinku przebiegu kilku tras należy równocześnie odnowić znaki wszystkich tras. Odnowienie oznakowania trasy winno być prowadzone w kierunku przeciwnym niż poprzednie odnowienie. Równoległe powinny być uzupełnione brakujące znaki metalowe.
5. Planowana wymiana znaków metalowych nieodblaskowych odbywa się co 5 lat, a znaków odblaskowych co 10 lat.
6. Przy odnawianiu trasy należy sprawdzić, czy zostały skasowane (zamalowane szarą farbą) stare znaki malowane np. na przełożonym odcinku trasy, źle umieszczone (nie podlegające odnawianiu).

XI. ODBIÓR, ROZLICZANIE i DOKUMENTACJA OZNAKOWANIA TRAS

1. Wysokość stawek na prace znakarckie finansowane przez ZG PTTK ustala zarządzeniem Sekretarz Generalny ZG PTTK.
2. Pozostałe prace związane z oznakowaniem tras rowerowych i budową nawierzchni ścieżek rowerowych wykonuje się na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez inwestora.
3. Przy dobrych warunkach atmosferycznych zespół znakarcki powinien wykonać w ciągu dnia jedną z następujących prac:
  - a/ sprawdzenie i inwentaryzacja nowej trasy długości 10 km (zespół 2 osób),
  - b/ wymalowanie znaków na trasie długości 8 km (zespół 3 osób),
  - c/ oznakowanie tabliczkami trasy długości 4 km (przeciętnie 20 słupków i 40 znaków – zespół 2 osób).
4. Odbioru prac znakarckich dokonuje komisja złożona z osób z uprawnieniami znakarza w składzie:
  - a/ w przypadku prac dofinansowywanych przez ZG PTTK – przedstawiciel KTKol PTTK lub upoważnionego oddziału PTTK zlecającej prace znakarckie,

- b/ w przypadku prac zleczanych przez samorządy, inne organizacje lub firmy – przedstawiciel zleceniodawcy i projektant trasy lub szlaku,
  - c/ członek zespołu znakarckiego wykonującego pracę.
5. Przy odbiorze komisja przebywa trasę w kierunku przeciwnym niż był odnawiany lub znakowany. w ciągu 1 dnia należy dokonać odbioru odcinka trasy długości 30 km. Komisja sporządza protokół odbioru prac znakarckich.
6. w razie stwierdzenia usterek wykonujący prace zespół znakarcki musi je usunąć bezzwłocznie, w terminie ustalonym w protokole.
7. Na podstawie protokołu odbiorczego zespół znakarcki przedkłada rachunek za wykonane prace, dołączając do tego kartotekę z zestawieniem zamontowanych znaków i tablic, a także wykaz zmian w oznakowaniu w stosunku do projektu. Oddział (jednostka) PTTK sporządza sprawozdanie merytoryczne i finansowe podpisane przez: prezesa (urzędującego członka zarządu), skarbnika (głównego księgowego) i kierownika grupy znakarzy (podkomisji ds. szlaków) i przesyła do właściwej komisji ZG PTTK. w przypadku prac finansowanych przez innych inwestorów oddział PTTK przesyła do ZG PTTK sprawozdanie merytoryczne.
8. Komisja KTKol ZG PTTK wg przyjętych przez siebie zasad dokonuje kontroli prac znakarckich na wrywkowo wybranych trasach i szlakach, co jest podstawą ich rozliczenia i przekazania dotacji.
9. Ustala się następujący harmonogram planowania, wykonywania i rozliczania prac znakarckich dotowanych przez ZG PTTK:
- a/ plany na przyszły rok należy składać do 15 października bieżącego roku;
  - b/ wykonanie prac znakarckich należy rozpocząć po podpisaniu umowy między ZG PTTK a Oddziałem PTTK i zakończyć terminie wskazanym w tej umowie, przy czym wszelkie rachunki i faktury mogą pochodzić wyłącznie z tego okresu czasu,
  - c/ rozliczenie z wykonanych prac należy przedłożyć do 30 dni po ich zakończeniu,
  - e/ wiosenny monitoring i bieżącą konserwację tras i szlaków rowerowych należy zakończyć do 30 kwietnia bieżącego roku.
10. Ewidencja tras rowerowych prowadzona jest przez KTKol ZG PTTK, a na szczeblu województwa przez Regionalne Rady Turystyki Kolarskiej lub ich odpowiedniki.
11. Każda grupa znakarcka i Regionalna Rada Turystyki Kolarskiej prowadzi szczegółową dokumentację tras (każdy w swoim zakresie działania), na którą składają się:
- a/ wykaz tras na terenie działania grupy znakarckiej,
  - b/ mapa co najmniej w skali 1:50000 (w centrach miast 1:25000), a w miarę możliwości w skali 1:25000 (w centrach miast 1:20000 lub 1:10000), z naniesioną projektowaną trasą i istniejącymi już trasami lub starym i nowym wariantem modyfikowanej trasy,
  - c/ marszruta przebiegu trasy z uwzględnieniem rodzaju nawierzchni dróg jakimi prowadzi,
  - d/ kartoteka trasy wraz z wykazem urządzeń na trasie (drogowskazy, tablice itp.), z zaznaczeniem terminów ich ustawienia lub odnowienia,
  - e/ projekt organizacji ruchu drogowego z wykazem znaków na tabliczkach,
  - f/ plany prac znakarckich,
  - g/ rozliczenia prac znakarckich.
12. Wszelkie zatwierdzone zmiany przebiegu tras powinny być niezwłocznie naniesione w dokumentacji.

XII. USTALENIA KOŃCOWE

1. Niniejsza instrukcja została opracowana przez Komisję Turystyki Kolarskiej Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego.
2. Interpretacja poszczególnych zapisów instrukcji oraz zalecenia szczegółowe w kwestiach technicznych znakowania oraz sposobu rozdziału dotacji centralnych pozostają w gestii Komisji Turystyki Kolarskiej ZG PTTK, natomiast w przypadku finansowania prac znakarskich przez inwestorów muszą być dodatkowo spełnione ich wymagania.
3. Interpretacja zapisów dotyczących spraw finansowych i rozdziału dotacji centralnych na prace znakarskie pozostają w gestii Zarządu Głównego PTTK, natomiast w przypadku finansowania prac znakarskich przez innych inwestorów muszą być dodatkowo spełnione ich wymagania.
4. Zarząd Główny PTTK i Komisja Turystyki Kolarskiej ZG PTTK, a tym samym niniejsza Instrukcja nie zajmują się budową dróg rowerowych i ciągów komunikacyjnych uwzględniających ruch rowerzystów. Zagadnienia te należą do właścicieli gruntów, zarządców dróg i specjalistycznych firm budowlanych w oparciu o przepisy dotyczące budownictwa drogowego.
5. Komisja Turystyki Kolarskiej ZG PTTK i kadra znakarzy szlaków rowerowych mogą uczestniczyć w projektowaniu dróg rowerowych i infrastruktury dla rowerzystów.
6. Zgodnie z polskim Prawem o Ruchu Drogowym ustawianie znaków drogowych, zarówno znaków szlaków rowerowych, jak i pozostałych nie wymaga żadnych uprawnień. Oznakowanie dodatkowe tras rowerowych zgodne z "Prawem o ruchu drogowym" i konieczne prace budowlane na trasach rowerowych wykonuje się na podstawie dokumentacji technicznej i kosztorysów. Jeżeli prawo budowlane tego wymaga prace wykonywane są przez uprawnioną do tego osobę. Ustawianie czy też malowanie jakichkolwiek znaków musi być w całości zgodne z Ustawą o zamówieniach publicznych. • sposobie postępowania decyduje wartość całości planowanych prac przy trasie lub szlaku rowerowym, w tym prac znakarskich, prac drogowych i infrastruktury dla rowerzystów. w takich przypadkach, żeby stanąć do przetargu Oddział PTTK musi utworzyć ze specjalistyczną firmą budowlaną konsorcjum lub ustalić z tą firmą kto będzie podzleceniodawcą.
7. Prace budowlane na trasach rowerowych mogą obejmować:
  - a/ wykonanie remontu drogi:
    - usunięcie drobnych ubytków i uszkodzeń w nawierzchni utwardzonej (najczęściej nawierzchni asfaltowej, z kostki lub płytek betonowych),
    - wyrównanie nawierzchni drogi żwirowej, tłuczniowej, żuźlowej lub gruntowej,
    - naprawa lub oczyszczenie przepustów i rowków odwadniających,
  - b/ modernizacja drogi poprzez modernizację jej nawierzchni lub poszerzenie (wymagane zgłoszenie budowy):
    - wykonanie nawierzchni drogi asfaltowej lub z kostek betonowych nefazowanych, z obrzeżami lub krawężnikami,
    - wykonanie nawierzchni drogi żwirowej lub żuźlowej.
  - c/ uporządkowanie poboczy ścieżki,
  - d/ budowę nowej drogi (wymagane zezwolenie na budowę).
  - e/ budowę drogi dla rowerów lub przystosowanie istniejącego chodnika na ciąg pieszo-rowerowy (wymagane zezwolenie na budowę lub zgłoszenie budowy).
  - g/ remont lub budowę mostów i kładek (wymagane zezwolenie na budowę).

8. Dostosowanie szlaku pieszego dla rowerów polega na:

- a/ wykonaniu prac wymienionych powyżej i rozszerzeniu szlaku do szerokości minimum 1,5 m lub szerzej, zależnie od promienia łuku i spadku stoku,
- b/ wytyczeniu tzw. wariantów rowerowych szlaku pieszego, omijających zbyt wąskie i strome odcinki szlaku pieszego, które stwarzają zagrożenie dla rowerzystów. Wykonanie wariantu rowerowego wymagające wycinki drzew i robót ziemnych należy uzgodnić z odpowiednimi instytucjami.

9. Niniejsza instrukcja obowiązuje od dnia ...

XIII. INFORMACJE DODATKOWE

1. Minimalna szerokość budowanej jednokierunkowej ścieżki rowerowej powinna wynosić 1,5 m, a ścieżki dwukierunkowej - 2,0 m, a w rejonie przejazdów dla rowerzystów zalecane jest poszerzenie do 3,0 m. Zakręty powinny mieć promień wewnętrzny minimum 10 m, a w rejonie skrzyżowań – 2 m.

Przy prowadzeniu ścieżki rowerowej przez jezdnię drogi klasy G (główniej) lub wyższej należy zastosować sygnalizację świetlną lub w przypadku braku miejsca zakończyć ścieżkę przed skrzyżowaniem (rower należy przeprowadzić korzystając z przejścia dla pieszych). Na skrzyżowaniach z sygnalizacją świetlną zalecane jest odsunięcie ścieżki rowerowej od skrzyżowania.

2. Rozporządzenie Ministrów Infrastruktury oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie znaków i sygnałów drogowych pozwala na zorganizowanie ruchu rowerowego w następujący sposób:

- oznakowanie drogi dla rowerów znakiem pionowym C-13 i jej zakończenie znakiem C-13a, ewentualnie dodatkowo użycie znaków poziomych P-23, przy czym zaleca się wyasfaltowanie chodnika, ewentualnie w kolorze czerwonym,
- oznakowanie ciągu pieszo-rowerowego bez oddzielania ruchu pieszego i rowerowego znakiem pionowym C-16-13 i jej zakończenie znakiem C-13a, w przypadku projektowanego jednego kierunku ruchu dla rowerów pod znakami C-16-13 należy umieścić znak F-19 z symbolem roweru i strzałką podającą kierunek jazdy,
- oznakowanie ciągu pieszo-rowerowego z oddzieleniem ruchu pieszego i rowerowego znakiem pionowym C-13/16 lub C-16/13 i jej zakończenie odpowiednio znakiem C-13a (C-13/16a lub C-16/13a), dodatkowo użycie znaków poziomych P-1d lub P-2a oraz P-23, przy czym zaleca się wyasfaltowanie części chodnika przeznaczonej dla rowerzystów, ewentualnie w kolorze czerwonym, co umożliwi rezygnację z użycia znaków P-1d lub P-2a,
- oznakowanie chodnika z dopuszczeniem na nim ruchu rowerowego znakiem pionowym C-16 z umieszczeniem pod nim tabliczki T-22 „nie dotyczy rowerów”,
- oznakowanie pasa ruchu dla rowerów na jezdni przy użyciu znaków poziomych P-1c lub P-2b oraz P-23, a także zastosowanie znaków pionowych F-19 z zaznaczeniem pasa lub pasów ruchu dla rowerów,
- oznakowanie przejazdu dla rowerzystów przy użyciu znaków pionowych D-6a i znaków poziomych P-11, a w przypadku równoległego oznakowania przejścia dla pieszych użycia zamiast znaków pionowych D-6a – znaków D-6b,
- w przypadku nieoczekiwanych przez kierowców wyjazdów rowerzystów na jezdnię należy ustawić znaki pionowe A-24, np. z powodu istniejących przy skrzyżowaniu budynków lub ogrodzeń, a także w przypadku końca drogi dla rowerów prowadzącej przy jezdni,
- umieszczenie tabliczki T-22 „nie dotyczy rowerów” pod znakiem pionowym B-1 „zakaz ruchu”,

- umieszczenie tabliczki T-22 „nie dotyczy rowerów” pod znakiem pionowym B-2 „zakaz wjazdu”, B-21 lub B-22 „zakaz skręcenia odpowiednio w lewo lub w prawo” oraz znakiem D-3 „obowiązujący kierunek ruchu”, dodatkowo użycie znaków poziomych P-4 i P-23, co umożliwi jazdę rowerem „pod prąd”,
- umieszczenie sygnalizatorów S-6 z sygnałami dla rowerzystów na skrzyżowaniach z przejazdami dla rowerzystów objętych sygnalizacją świetlną, zazwyczaj obok istniejących sygnalizatorów S-5 dla pieszych (potrzebne jest sprawdzenie, czy wystarczające jest zasilanie sygnalizacji w energię elektryczną i wykonanie ewentualnego projektu nowego zasilania, w przypadku nowej lokalizacji sygnalizatorów S-1, S-2 i S-3 dla samochodów niezbędne jest wykonanie nowego programu dla sygnalizacji świetlnej całego skrzyżowania),
- umieszczenie sygnalizatorów S-5/S-6 z sygnałami dla pieszych i rowerzystów w miejsce istniejących sygnalizatorów S-5 dla pieszych na skrzyżowaniach z przejściami dla pieszych i przejazdami dla rowerzystów.

Wytyczne projektowania skrzyżowań drogowych GDDP zalecają, aby w przypadku złej widoczności przejazdu dla rowerzystów zastosować oznakowanie podporządkowania ruchu rowerzystów, poprzez ustawienie przy ścieżce rowerowej znaków pionowych A-7 lub B-20. Na skrzyżowaniach ścieżki rowerowej z bocznymi ulicami możliwe jest podporządkowanie ruchu samochodów i ustawienie tych znaków przy ulicy.

W rejonie skrzyżowań i w pobliżu miejsc, gdzie zwyczajowo parkują samochody należy w projektach technicznych rozważyć potrzebę zastosowania słupków U-12c wygradzających drogę dla rowerów i uniemożliwiająca parkowanie samochodów. Według standardów przyjętych dla Krakowa słupki segregujące powinny mieć wysokość do 0,6 m i być pozbawione ostrych krawędzi (wskazane zakończenie półsferyczne). W przypadku stosowania słupków zapobiegających wjazdowi na drogę rowerową, odległość między słupkami powinna wynosić 1,5 m. W przypadku stosowania słupków zapobiegających nielegalnemu parkowaniu wystarczające powinno być stosowanie słupków co 2,0 m.

W miejscach, gdzie wjechanie roweru z drogi dla rowerów lub wtargnięcie pieszego może być niebezpieczne należy rozważyć ustawienie ogrodzenia U-12a.

**ZAŁĄCZNIK NR 1
DO INSTRUKCJI ZNAKOWANIA
SZLAKÓW i TRAS ROWEROWYCH**

**WZORY ZNAKÓW
TRAS ROWEROWYCH
KRAJOWYCH**

Opracował:	mgr inż. Piotr Rościszewski ul. Kozielska 57/17, 44-121 Gliwice, tel. 32-238-32-90; 501-685-613 adres e-mail: p_ros@o2.pl	Podpis: Data:	2009-12-20
-------------------	--	--------------------------------	------------

Z E S T A W I E N I E   S Y M B O L I   Z N A K Ó W   T R A S R O W E R O W Y C H   K R A J O W Y C H

Symbole ogólne znaków tras rowerowych jako znaków drogowych

R-1, R-1a, R-1b, R-3

Symbole szczegółowe znaków tras rowerowych

Dla znaków R-1 symbol składa się z dwóch części: oznaczenia rodzaju znaku i oznaczenia koloru.

Z	znak zwykły	C	kolor czerwony
P	znak początku (końca) trasy	N	kolor niebieski
L	znak zakrętu w lewo	Z	kolor zielony
R	znak zakrętu w prawo	Y	kolor żółty (od angielskiej nazwy „yellow”)
		S	kolor czarny (od słowa „sadza”)

Przy wspólnym przebiegu kilku tras rowerowych (od 2 do 5) po symbolu rodzaju znaku umieszcza się dodatkowo symbol ilości tras, a następnie wykaz oznaczeń kolorów.

D	dwie trasy
T	trzy trasy
F	cztery trasy
V	pięć tras (wykaz oznaczeń kolorów jest tutaj niepotrzebny)

Dla znaków R-3 symbol składa się z trzech lub czterech części: oznaczenia rodzaju znaku, oznaczenia kierunku strzałki i oznaczenia koloru, a przy wspólnym przebiegu kilku tras rowerowych po oznaczeniu kierunku strzałki umieszcza się dodatkowo symbol ilości tras.

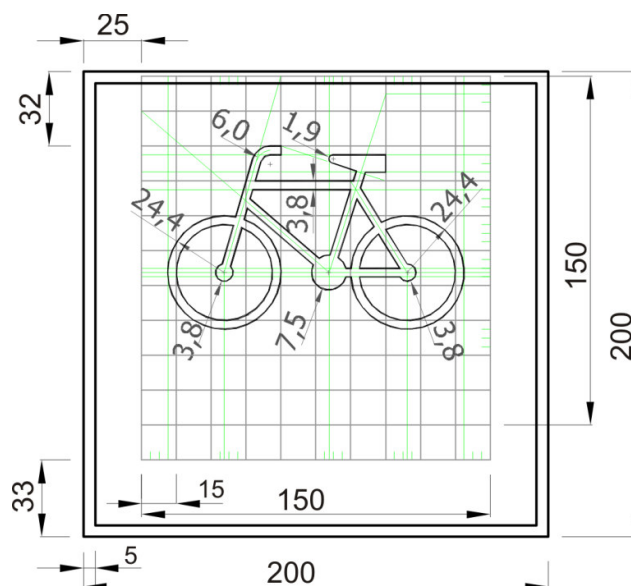
K	kierunkowskaz (uproszczony znak R-3)
D	drogowskaz

kierunkowskazy i drogowskazy:	Z	prosto
	L	w lewo
	R	w prawo
tylko kierunkowskazy:	SL	w lewo w skos
	SR	w prawo w skos
	PL	kolejno w lewo i w prawo
	PR	kolejno w prawo i w lewo
	TL	w lewo w tył
	TR	w prawo w tył
	GR	w lewo w tył i w prawo
dotkadowe oznaczenia kierunkowskazów	+	nazwa miejscowości (na końcu symbolu)
dotkadowe oznaczenia drogowskazów	B	czarny kontur strzałki (strzałka biała)

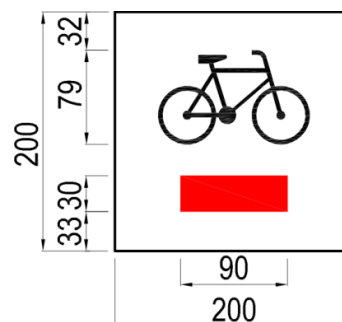
dotkadowe oznaczenia w wykazach drogowskazów

T/	kierunek „tam”
P/	kierunek „powrotny”
B/	kierunek „w bok od trasy”

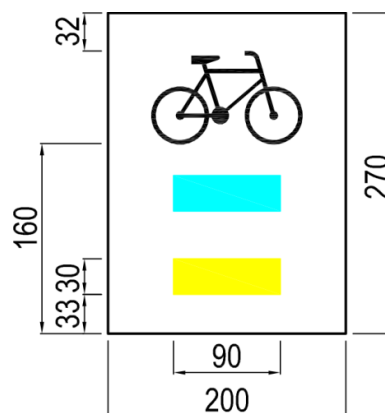
0. Tło wszystkich znaków białe, rower, napisy i obwódki czarne, drogowskazy mają dwa pola oddzielone od siebie czarną linią.
Obwódki i linie mają szerokość 5 mm.
1. Wzór roweru ze znaku drogowego pionowego C-13 (od 2004 r.).

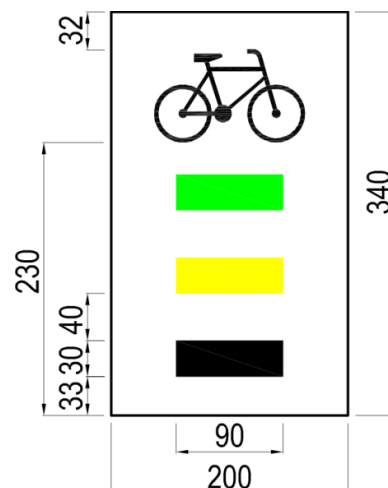
2. **Znak zwykły**
R-1/ZC (ZN, ZZ, ZY, ZS).
Znak zwykły (Z), pasek czerwony (C), niebieski (N), zielony (Z), żółty (Y) lub czarny (S).

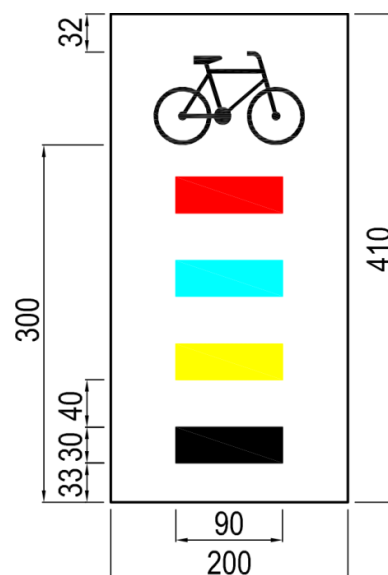
3. **Znak zwykły podwójny**
R-1/ZDCN (ZDCZ, ZDCY, ZDCS, ZDNZ, ZDNY, ZDNS, ZDZY, ZDZS lub ZDYS).
Znak zwykły podwójny (ZD), paski czerwony i niebieski (CN), czerwony i zielony (CZ), czerwony i żółty (CY), czerwony i czarny (CS), ...

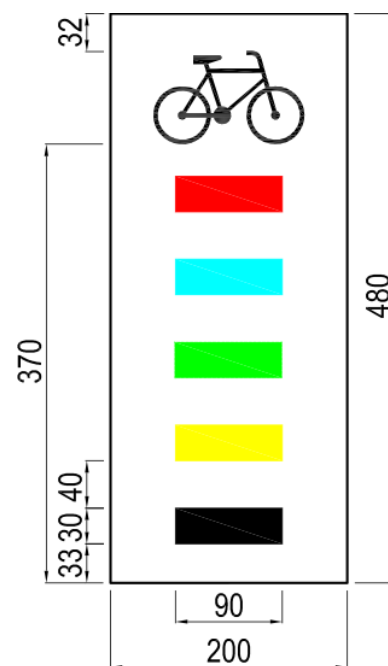
4. **Znak zwykły potrójny**
 R-1/ZTCNZ (ZTCNY, ZTCNS, ZTNZY, ZTNZS lub ZTZYS).
 Znak zwykły potrójny (ZT),
 paski czerwony, niebieski i zielony (CNZ), czerwony, niebieski i żółty (CNY), czerwony, niebieski i czarny (CNS), ...

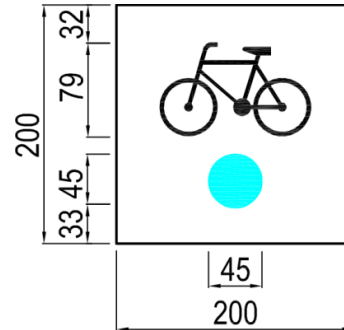
5. **Znak zwykły poczwórny**
 R-1/ZFCNZY (ZFCNZS, ZFCNYS, ZFCZYS lub ZFNZYS).
 Znak zwykły poczwórny (ZF),
 paski czerwony, niebieski, zielony i żółty (CNZY), czerwony, niebieski, zielony i czarny (CNZS), czerwony, niebieski, żółty i czarny (CNYS), ...

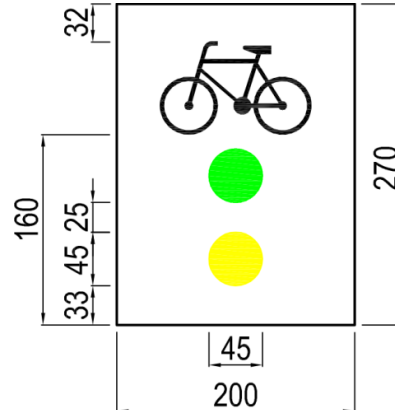
6. **Znak zwykły pięciokrotny**
 R-1/ZV.
 Znak zwykły pięciokrotny (ZV),
 paski czerwony, niebieski, zielony, żółty i czarny (CNZYS).

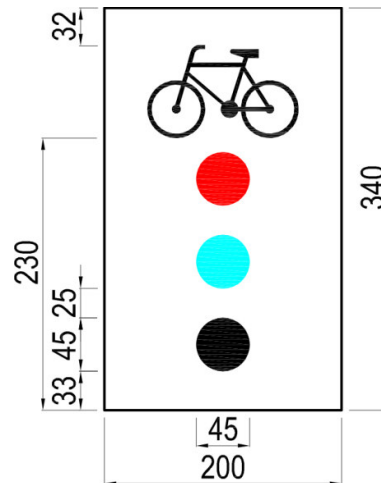
7. **Znak początku (końca) trasy**
 R-1a/PC (PN, PZ, PY, PS).
 Znak początku (końca) trasy (P), kropka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

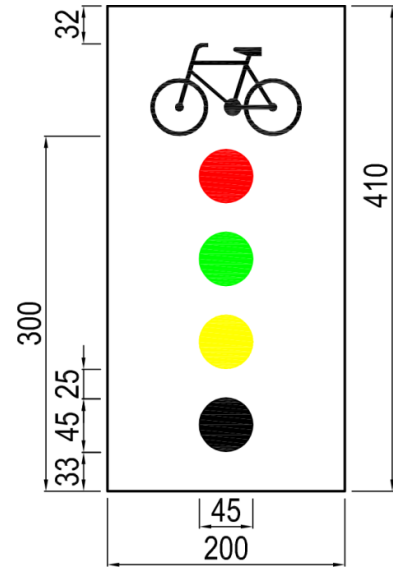
8. **Znak początku (końca) trasy podwójny** R-1a/PDCN
 (PDCZ, PDCY, PDCS, PDNZ, PDNY, PDNS, PDZY, PDZS lub PDYS).
 Znak początku (końca) trasy podwójny (PD), kropki czerwona i niebieska (CN), czerwona i zielona (CZ), czerwona i żółta (CY), czerwona i czarna (CS), ...

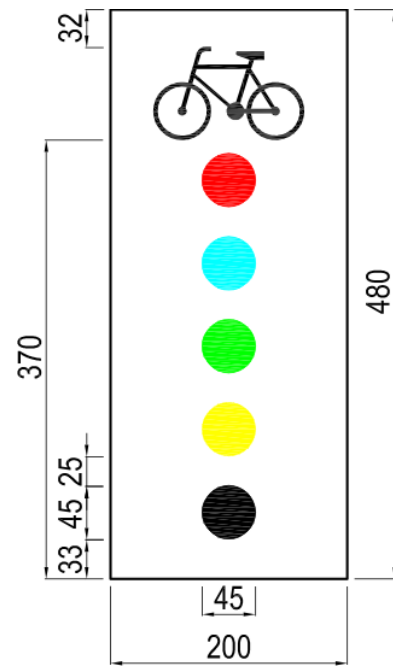
9. **Znak początku (końca) trasy potrójny** R-1a/PTCNZ
 (PTCNY, PTCNS, PTNZY, PTNZS lub PTZYS).
 Znak początku (końca) trasy potrójny (PT), kropki czerwona, niebieska i zielona (CNZ), czerwona, niebieska i żółta (CNY), czerwona, niebieska i czarna (CNS), ...

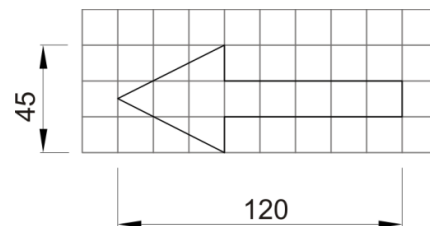
10. **Znak początku (końca) trasy po-
czwórnym R-1a/PF...**

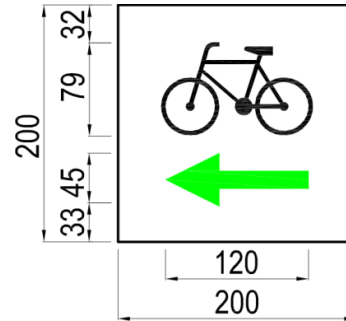
11. **Znak początku (końca) trasy pięcio-
krotnym R-1a/PV.**

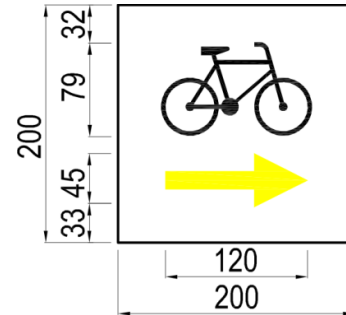
12. **Wzór strzałki na znakach R-1b
i znakach R-3.**

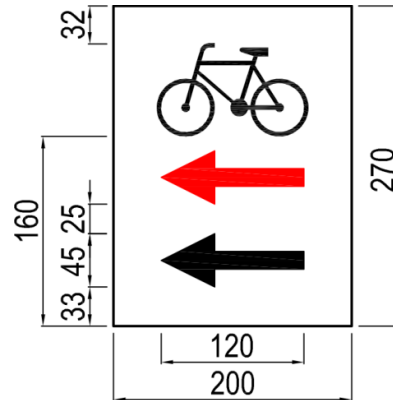
13. **Znak zakrętu w lewo**
 R-1b/LC (LN, LZ, LY, LS).
 Znak zakrętu w lewo (L), strzałka
 czerwona (C), niebieska (N), zielona
 (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

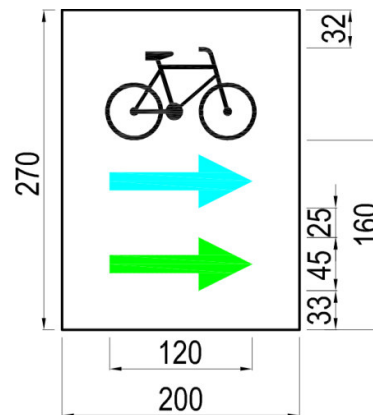
14. **Znak zakrętu w prawo**
 R-1b/RC (RN, RZ, RY, RS).
 Znak zakrętu w prawo (R), strzałka
 czerwona (C), niebieska (N), zielona
 (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

15. **Znak zakrętu w lewo podwójny**
 R-1b/LDCN
 (LDCZ, LDCY, LDCS, ...).
 Znak zakrętu w lewo podwójny (LD),
 strzałki czerwona i niebieska (CN),
 czerwona i zielona (CZ), czerwona
 i żółta (CY), czerwona i czarna (CS),
 ...

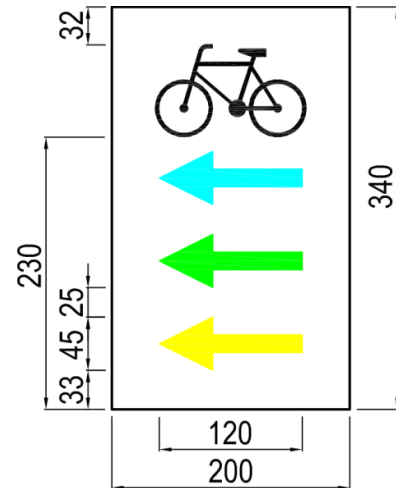

16. **Znak zakrętu w prawo podwójny**
 R-1b/RDCN
 (RDCZ, RDCY, RDCS, ...).
 Znak zakrętu w prawo podwójny (RD),
 strzałki czerwona i niebieska (CN),
 czerwona i zielona (CZ), czerwona
 i żółta (CY), czerwona i czarna (CS),
 ...

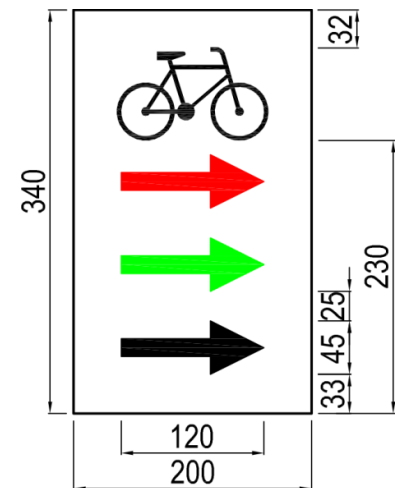

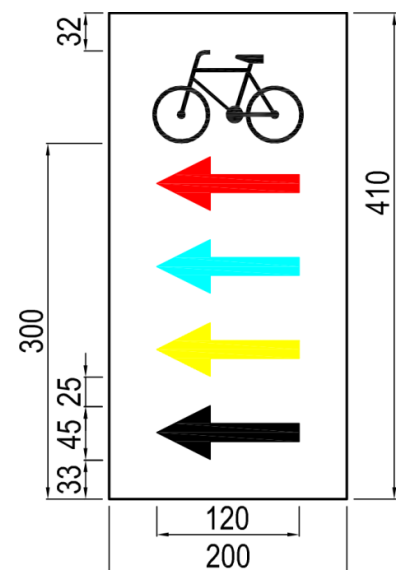
17. **Znak zakrętu w lewo potrójny**
 R-1b/LTCNZ (LTCNY, LTCNS, LTNZY, LTNZS lub LTZYS).
 Znak zakrętu w lewo podwójny (LT),
 strzałki czerwona, niebieska i zielona
 (CNZ), czerwona, niebieska i żółta
 (CNY), czerwona, niebieska i czarna
 (CNS), ...

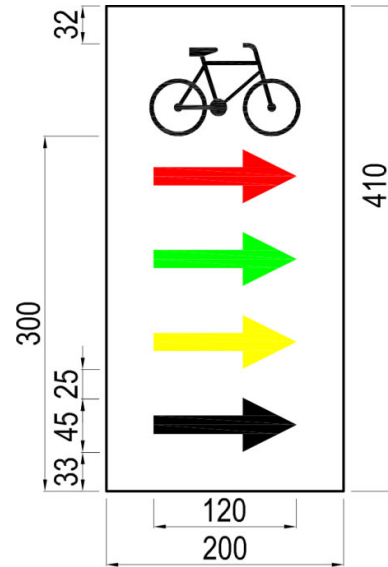
18. **Znak zakrętu w prawo potrójny**
 R-1b/RTCNZ (RTCNY, RTCNS, RTNZY, RTNZS lub RTZYS).
 Znak zakrętu w lewo podwójny (RT),
 czerwona, niebieska i zielona (CNZ),
 czerwona, niebieska i żółta (CNY),
 czerwona, niebieska i czarna (CNS), ...

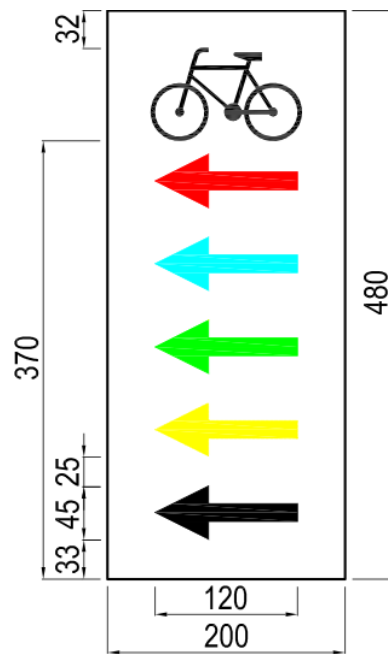
19. **Znak zakrętu w lewo poczwórny**
 R-1b/LF...

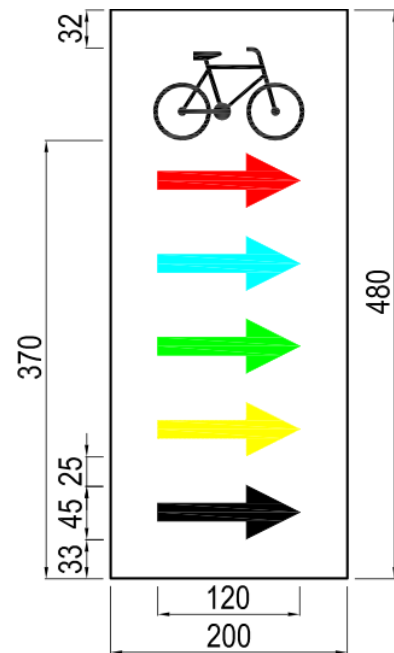
20. **Znak zakrętu w prawo poczwórny**
R-1b/RF...

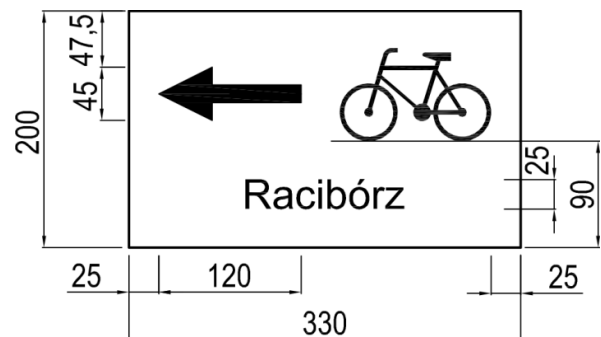
21. **Znak zakrętu w lewo pięciokrotny**
R-1b/LV.

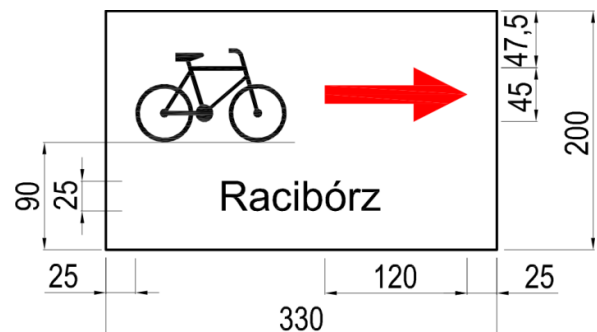
22. **Znak zakrętu w prawo pięciokrotny**
R-1b/RV.

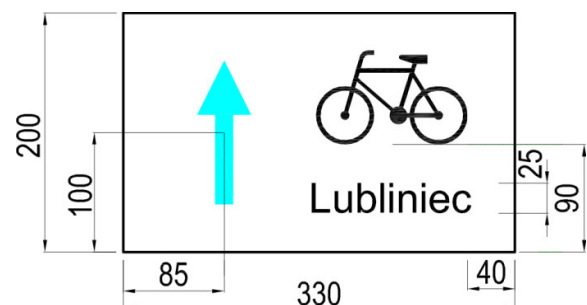
23. **Znak kierujący w lewo**
R-3/KLC (KLN, KLZ, KLY, KLS).
Znak kierujący w lewo (KL), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S). Znak zawiera nazwę miejscowości docelowej.

24. **Znak kierujący w prawo**
R-3/KRC (KLN, KLZ, KLY, KLS).
Znak kierujący w prawo (KR), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S). Znak zawiera nazwę miejscowości docelowej.

25. **Znak kierujący na wprost**
R-3a/KZC+
(KZN+, KZZ+, KZY+, KZS+).
Znak kierujący na wprost (KZ), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S). Znak zawiera nazwę miejscowości docelowej (+).

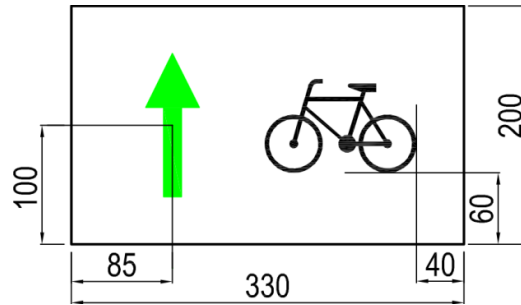

26. **Znak kierujący na wprost**

R-3a/KZC

(KZN, KZZ, KZY, KZS).

Znak kierujący na wprost (KZ), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

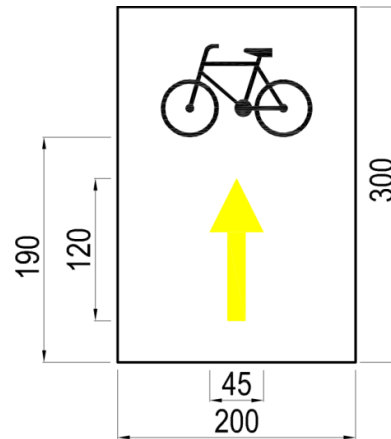

7 **Znak kierujący na wprost, wersja malowana R-3a/KZC**

(KZN, KZZ, KZY, KZS).

(KZN, KZZ, KZY, KZS).

Znak kierujący na wprost (KZ), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

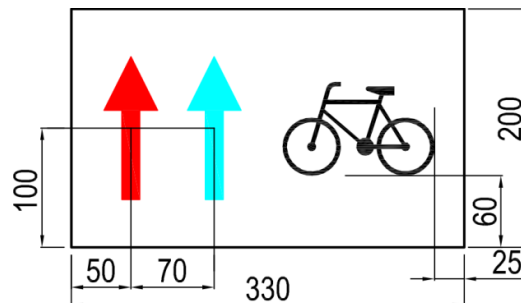

27. **Znak kierujący na wprost podwójny**

R-3a/KZDCN

(KZDCZ, KZDCY, KZDCS, ...).

Znak kierujący na wprost podwójny (KZD), strzałki czerwona i niebieska (CN), czerwona i zielona (CZ), czerwona i żółta (CY), czerwona i czarna (CS), ...

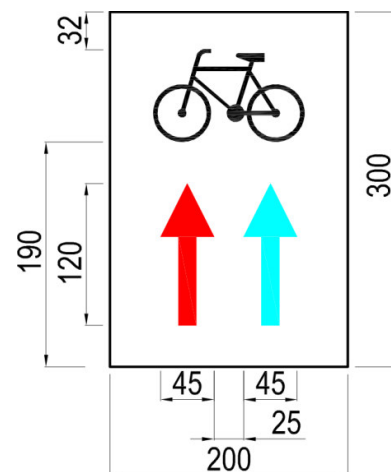

27a. **Znak kierujący na wprost podwójny, wersja malowana**

R-3a/KZDCN

(KZDCZ, KZDCY, KZDCS, ...).

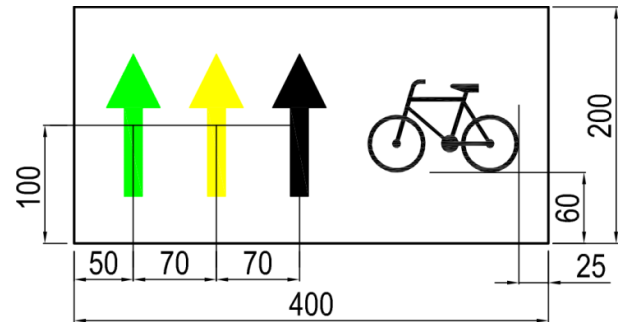
Znak kierujący na wprost podwójny (KZD), strzałki czerwona i niebieska (CN), czerwona i zielona (CZ), czerwona i żółta (CY), czerwona i czarna (CS), ...

28. **Znak kierujący na wprost potrójny**
R-3a/KZTCNZ (KZTCNY, KZTCNS, ...).

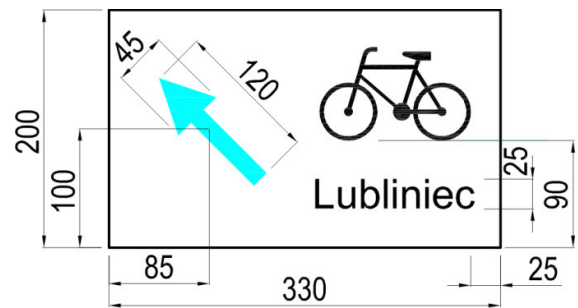
Znak kierujący na wprost potrójny (ZT), paski czerwony, niebieski i zielony (CNZ), czerwony, niebieski i żółty (CNY), czerwony, niebieski i czarny (CNS), ...

Sporadycznie może wystąpić: znak kierujący na wprost poczwórny R-3a/KZF lub pięciokrotny R-3a/KZV.

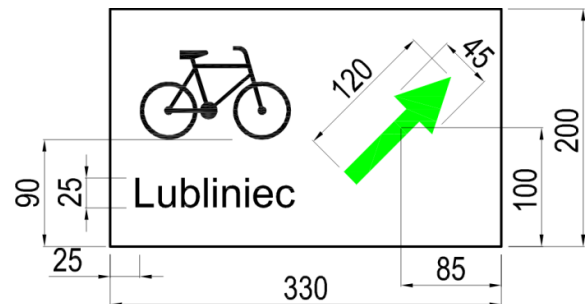
29. **Znak kierujący w lewo w skos**
R-3b/KSLC+ (KSLN+, KSLZ+, KSLY+, KSLS+).

Znak kierujący w lewo w skos (KSL), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S). Znak zawiera nazwę miejscowości docelowej (+).

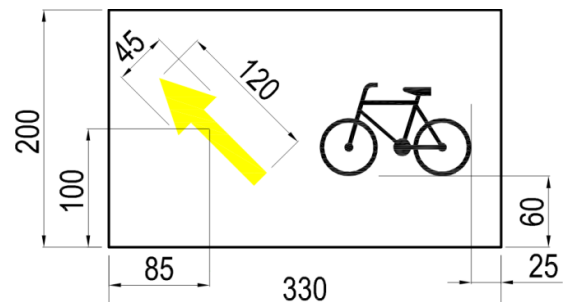
30. **Znak kierujący w prawo w skos**
R-3b/KSRC+ (KSRN+, KSRZ+, KSRY+, KSRS+).

Znak kierujący w prawo w skos (KSR), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S). Znak zawiera nazwę miejscowości docelowej (+).

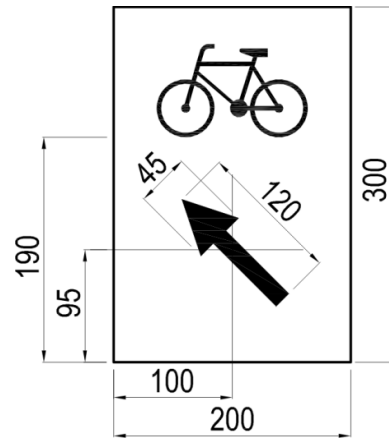

31. **Znak kierujący w lewo w skos**
R-3b/KSLC (KSLN, KSLZ, KSLY, KSLS).

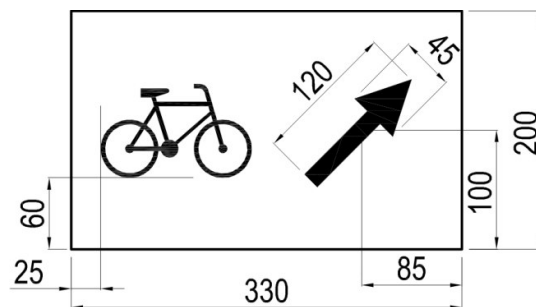
Znak kierujący w lewo w skos (KSL), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

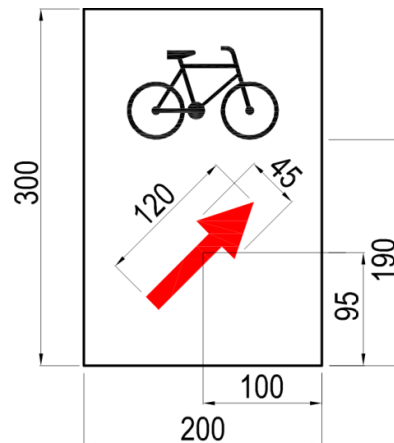
- 31a. **Znak kierujący w lewo w skos, wersja malowana R-3b/KSLC (KSLN, KSLZ, KSLY, KSLS).**
 Znak kierujący w lewo w skos (KSL), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

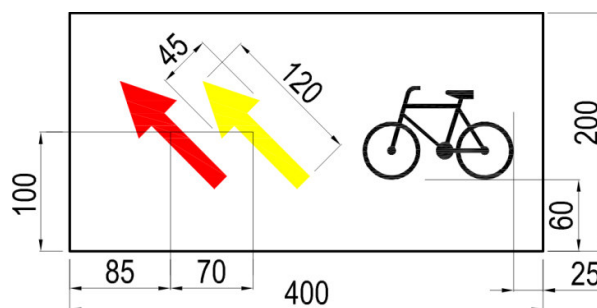
32. **Znak kierujący w prawo w skos R-3b/KSRC (KSRN, KSRZ, KSRY, KSRs).**
 Znak kierujący w prawo w skos (KSR), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

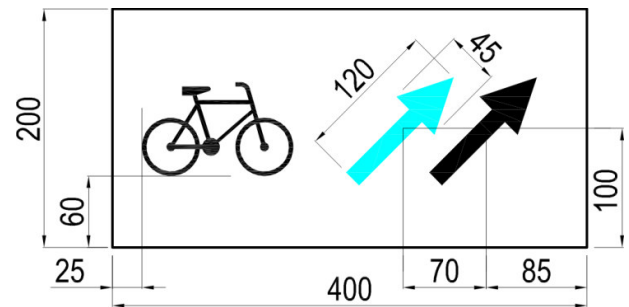
- 32a. **Znak kierujący w prawo w skos, wersja malowana R-3b/KSRC (KSRN, KSRZ, KSRY, KSRs).**
 Znak kierujący w prawo w skos (KSR), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

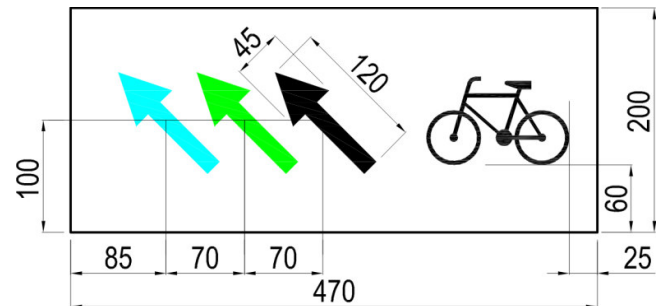
33. **Znak kierujący w lewo w skos podwójny R-3b/KSLDCN (KSLDCZ, KSLDCY, KSLDCS, ...).**
 Znak kierujący w lewo w skos podwójny (KSLD), strzałki czerwona i niebieska (CN), czerwona i zielona (CZ), czerwona i żółta (CY), czerwona i czarna (CS), ...

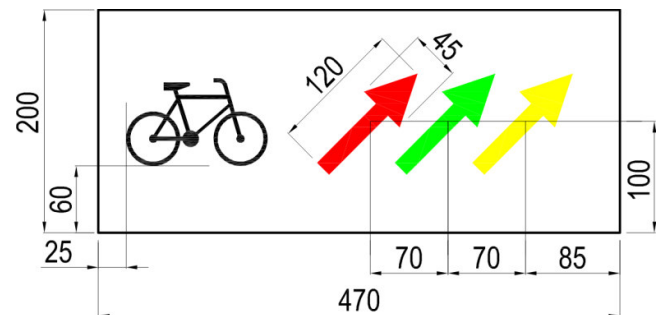
34. **Znak kierujący w prawo w skos podwójny R-3b/KSRDCN (KSRDCZ, KSRDCY, KSRDCS, ...).**
 Znak kierujący w prawo w skos podwójny (KSRD), strzałki czerwona i niebieska (CN), czerwona i zielona (CZ), czerwona i żółta (CY), czerwona i czarna (CS), ...

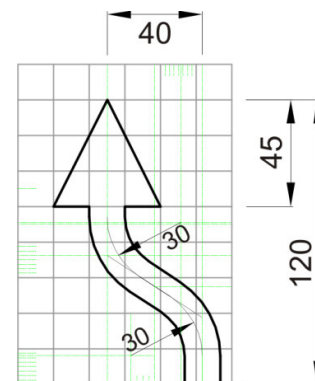
35. **Znak kierujący w lewo w skos potrójny R-3b/KSLTCNZ (KSLTCNY, KSLTCNS, ...).**
 Znak kierujący w lewo w skos potrójny (KSLT), strzałki czerwona, niebieska i zielona (CNZ), czerwona, niebieska i żółta (CNY), czerwona, niebieska i czarna (CNS), ...
 Sporadycznie może wystąpić:
 R-3b/KSLF i R-3b/KSLV.

36. **Znak kierujący w prawo w skos potrójny R-3b/KSRTCNZ (KSRTCNY, KSRTCNS, ...).**
 Znak kierujący w prawo w skos potrójny (KSRT), strzałki czerwona, niebieska i zielona (CNZ), czerwona, niebieska i żółta (CNY), czerwona, niebieska i czarna (CNS), ...
 Sporadycznie może wystąpić:
 R-3b/KSRF i R-3b/KSRV.

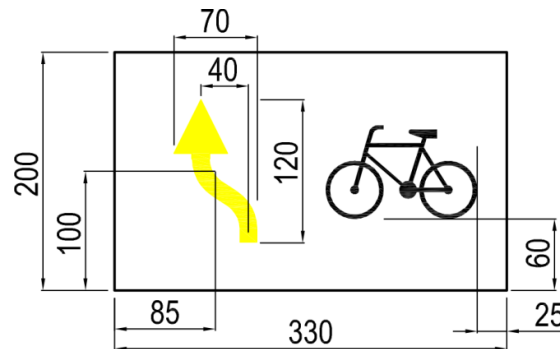
37. Wzór strzałki na znakach R-3c.

38. **Znak kierujący kolejno w lewo i w prawo R-3c/KPLC (KPLN, KPLZ, KPLY, KPLS).**

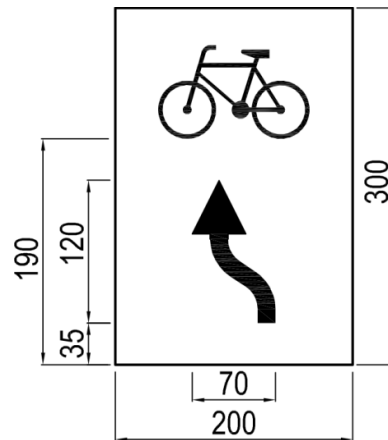
Znak kierujący kolejno w lewo i w prawo (KPL), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

Znak kierujący może zawierać nazwę miejscowości.

- 38a. **Znak kierujący kolejno w lewo i w prawo, wersja malowana R-3c/KPLC (KPLN, KPLZ, KPLY, KPLS).**

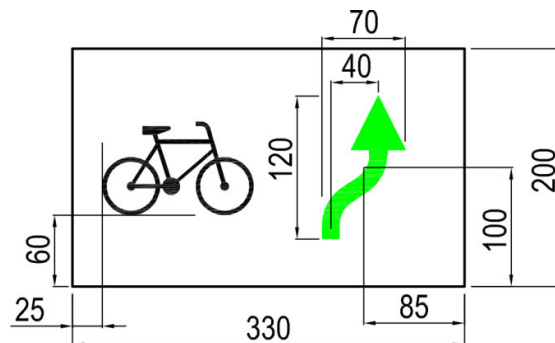
Znak kierujący kolejno w lewo i w prawo (KPL), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

39. **Znak kierujący kolejno w prawo i w lewo R-3c/KPRC (KPRN, KPRZ, KPRY, KPRS).**

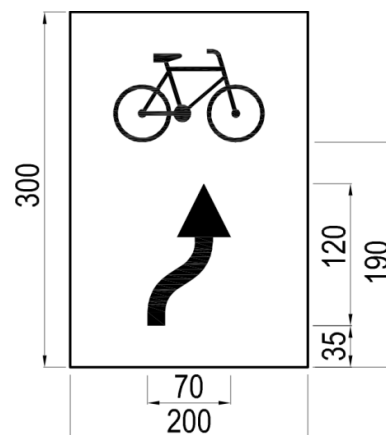
Znak kierujący kolejno w prawo i w lewo (KPR), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

Znak kierujący może zawierać nazwę miejscowości.

- 39a. **Znak kierujący kolejno w prawo i w lewo, wersja malowana R-3c/KPRC (KPRN, KPRZ, KPRY, KPRS).**

Znak kierujący kolejno w prawo i w lewo (KPR), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

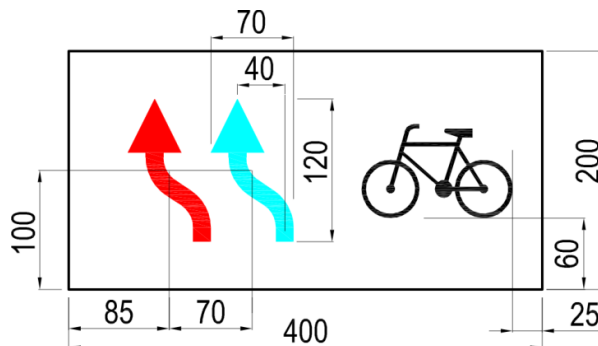

40. **Znak kierujący kolejno w lewo i w prawo podwójny**

R-3c/KPLDCN (KPLDCZ, KPLDCY, KPLDCS, ...).

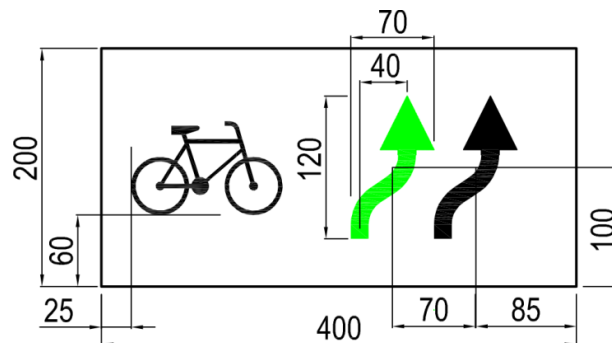
Znak kierujący kolejno w lewo i w prawo podwójny (KPLD), strzałki czerwona i niebieska (CN), czerwona i zielona (CZ), czerwona i żółta (CY), czerwona i czarna (CS), ...

41. **Znak kierujący kolejno w prawo i w lewo podwójny**

R-3c/KPRDCN (KPRDCZ, KPRDCY, KPRDCS, ...).

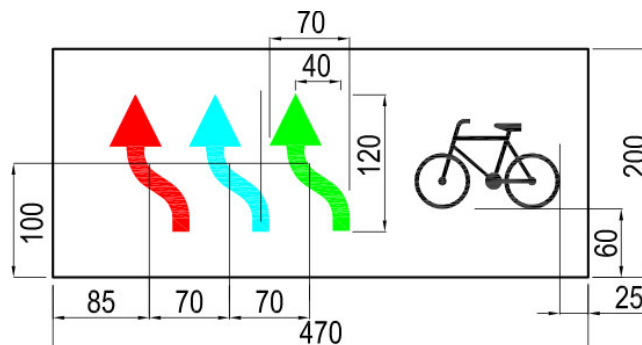
Znak kierujący kolejno w prawo i w lewo podwójny (KPRD), strzałki czerwona i niebieska (CN), czerwona i zielona (CZ), czerwona i żółta (CY), czerwona i czarna (CS), ...

42. **Znak kierujący kolejno w lewo i w prawo potrójny**

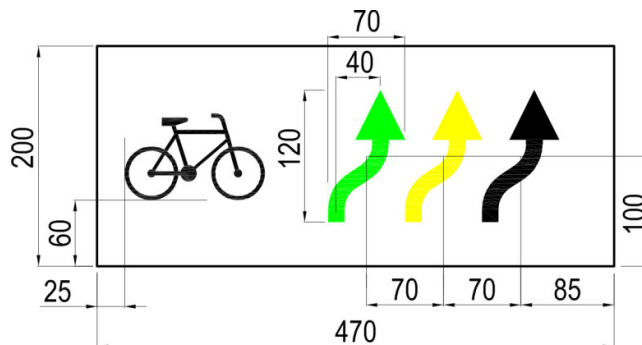
R-3c/KPLTCNZ (KPLTCNY, KPLTCNS, ...).

Znak kierujący kolejno w lewo i w prawo potrójny (KPLT), strzałki czerwona, niebieska i zielona (CNZ), czerwona, niebieska i żółta (CNY), czerwona, niebieska i czarna (CNS), ...
Sporadycznie może wystąpić:
R-3c/KPRF i R-3c/KPRV.

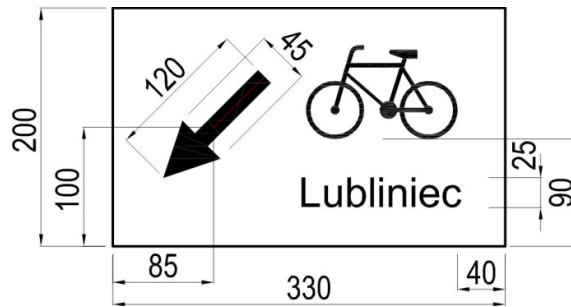

43. **Znak kierujący kolejno w prawo i w lewo potrójny** R-3c/KPRTCNZ (KPRTCNY, KPRTCNS, ...).

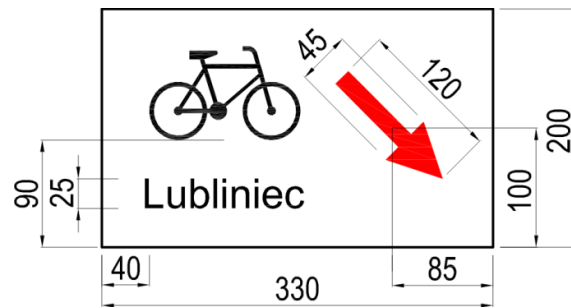
Znak kierujący kolejno w prawo i w lewo potrójny (KPRT), strzałki czerwona, niebieska i zielona (CNZ), czerwona, niebieska i żółta (CNY), czerwona, niebieska i czarna (CNS), ...
Sporadycznie może wystąpić:
R-3c/KPRF i R-3c/KPRV.

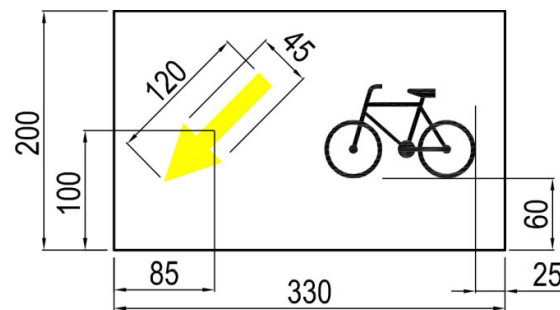
44. **Znak kierujący w lewo w tył**
 R-3d/KTLC+ (KTLN+, KTLZ+, KTTY+, KTLS+).
 Znak kierujący w lewo w tył (KTL),
 strzałka czerwona (C), niebieska (N),
 zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).
 Znak zawiera nazwę miejscowości do-
 celowej (+).

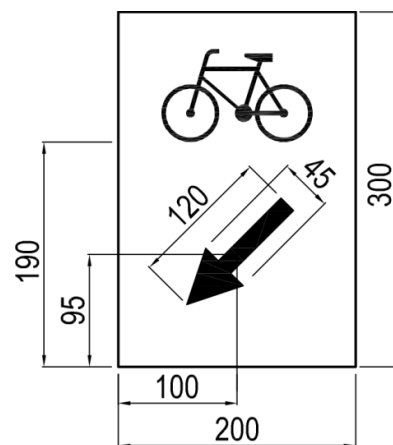
45. **Znak kierujący w prawo w tył**
 R-3d/KTRC+ (KTRN+, KTRZ+, KTRY+, KTRS+).
 Znak kierujący w prawo w tył (KTR),
 strzałka czerwona (C), niebieska (N),
 zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).
 Znak zawiera nazwę miejscowości do-
 celowej (+).

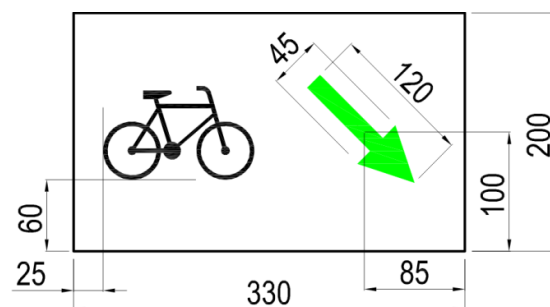
46. **Znak kierujący w lewo w tył**
 R-3d/KTLC (KTLN, KTLZ, KTTY, KTLS).
 Znak kierujący w lewo w tył (KTL),
 strzałka czerwona (C), niebieska (N),
 zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

- 46a. **Znak kierujący w lewo w tył, wersja malowana**
 R-3d/KTLC (KTLN, KTLZ, KTTY, KTLS).
 Znak kierujący w lewo w tył (KTL),
 strzałka czerwona (C), niebieska (N),
 zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

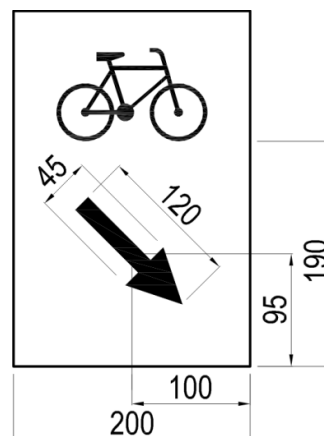

47. **Znak kierujący w prawo w tył**
 R-3d/KTRC (KTRN, KTRZ, KTRY, KTRS).
 Znak kierujący w prawo w tył (KTR),
 strzałka czerwona (C), niebieska (N),
 zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

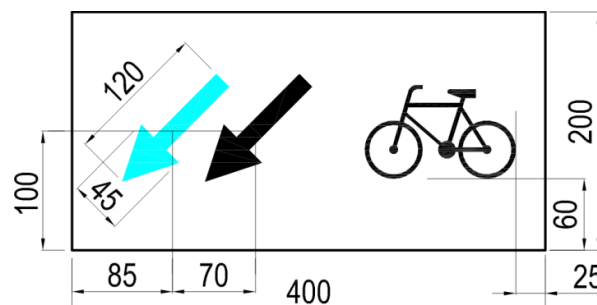
- 47a. **Znak kierujący w prawo w tył, wersja malowana R-3d/KTRC (KTRN, KTRZ, KTRY, KTRS).**

Znak kierujący w prawo w tył (KTR), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

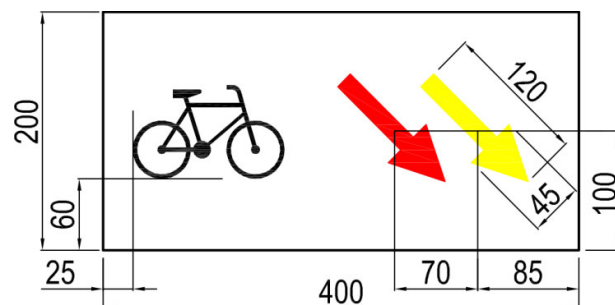
48. **Znak kierujący w lewo w tył podwójny R-3d/KTLDCN (KTLDCZ, KTLDCY, KTLDCS, ...).**

Znak kierujący w lewo w tył podwójny (KTLD), strzałki czerwona i niebieska (CN), czerwona i zielona (CZ), czerwona i żółta (CY), czerwona i czarna (CS), ...

49. **Znak kierujący w prawo w tył podwójny R-3d/KTRDCN (KTRDCZ, KTRDCY, KTRDCS, ...).**

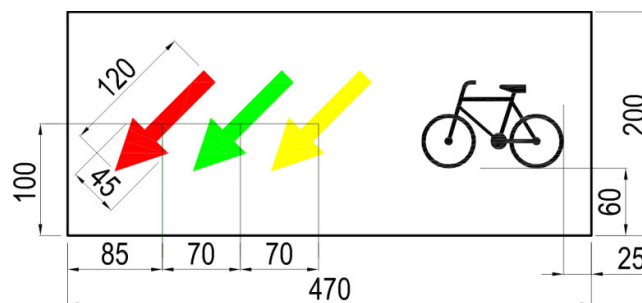
Znak kierujący w prawo w tył podwójny (KTRD), strzałki czerwona i niebieska (CN), czerwona i zielona (CZ), czerwona i żółta (CY), czerwona i czarna (CS), ...

50. **Znak kierujący w lewo w tył potrójny R-3d/ KTLTCNZ (KTLTCNY, KTLTCNS, ...).**

Znak kierujący w lewo w tył potrójny (KTLT), strzałki czerwona, niebieska i zielona (CNZ), czerwona, niebieska i żółta (CNY), czerwona, niebieska i czarna (CNS), ...

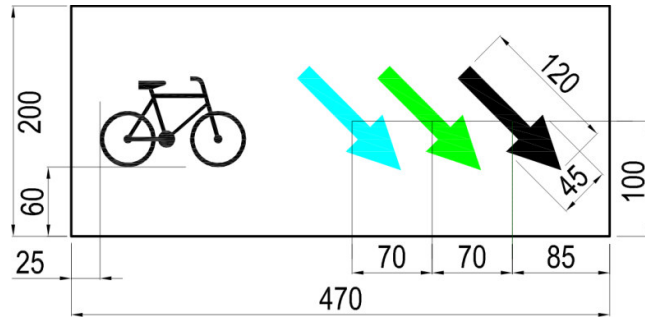
Sporadycznie może wystąpić: R-3d/KTLF i R-3d/KTLV.

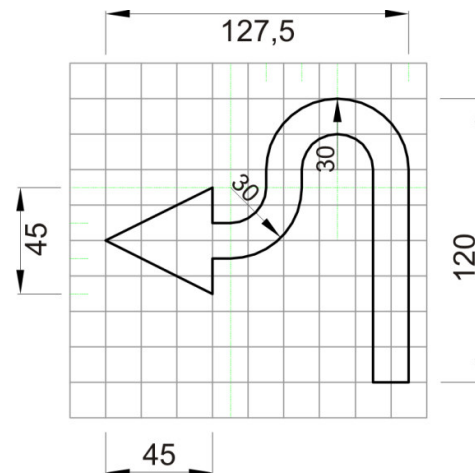
51. **Znak kierujący w prawo w tył potrójny R-3d/KTRDCN (KTRDCZ, KTRDCY, KTRDCS, ...).**

Znak kierujący w prawo w tył potrójny (KTRT), strzałki czerwona, niebieska i zielona (CNZ), czerwona, niebieska i żółta (CNY), czerwona, niebieska i czarna (CNS), ...

Sporadycznie może wystąpić:
R-3d/KTRF i R-3d/KTRV.

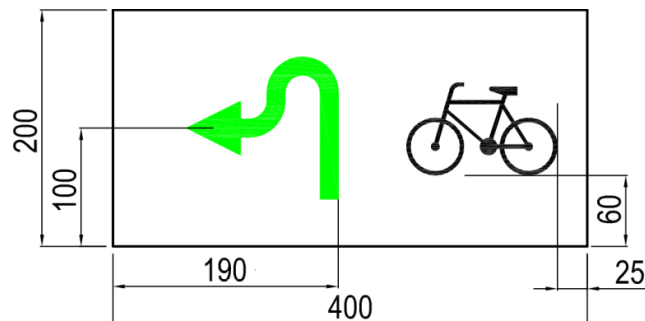
52. Wzór strzałki na znakach R-3e.

53. **Znak kierujący kolejno w lewo w tył i w prawo R-3e/KGRC (KGRN, KGRZ, KGRY, KGRS).**

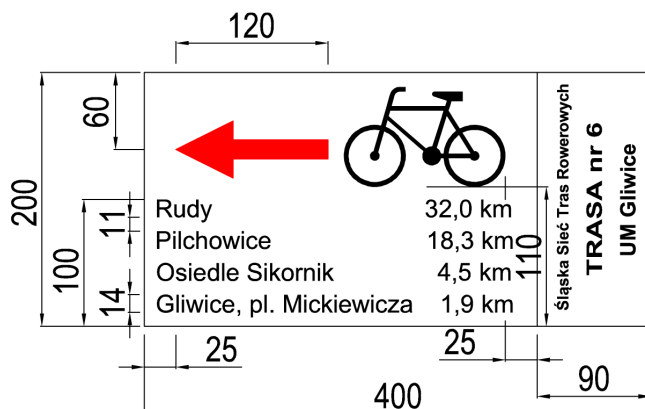
Znak kierujący kolejno w lewo w tył i w prawo (KGR), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

Znak kierujący może zawierać nazwę miejscowości.

54. **Drogowskaz szlaku rowerowego kierujący w lewo R-3/DLC (DLN, DLZ, DLY, DLS).**

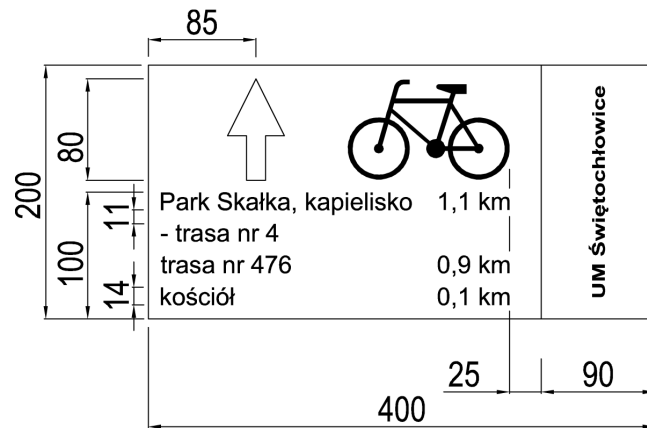
Drogowskaz szlaku rowerowego kierujący w lewo (DL), strzałka czerwona (C), niebieska (N), zielona (Z), żółta (Y) lub czarna (S).

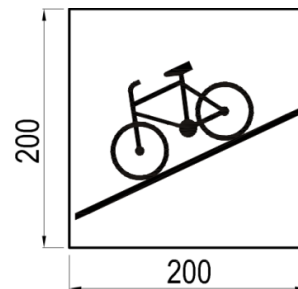

59. **Drogowskaz szlaku rowerowego kierujący prosto do obiektu lub miejscowości położonej poza trasą R-3/DZB.**

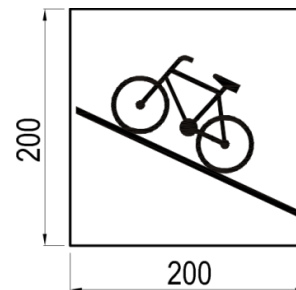
Drogowskaz szlaku rowerowego kierujący prosto (DZ), kontur strzałki czarny (B).

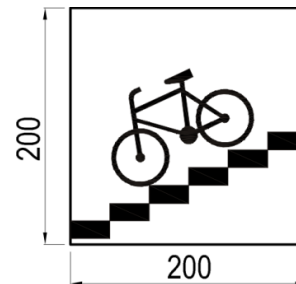
60. **Znak RTPD**
„stromy zjazd”

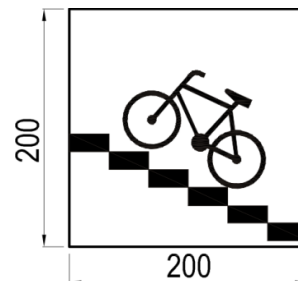
61. **Znak RTPG**
„stromy wjazd”

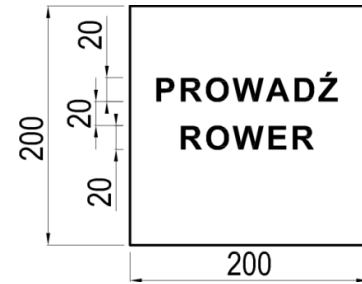
62. **Znak RTSD**
„zejście po schodach”

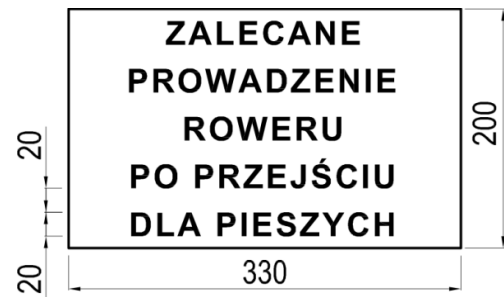
63. **Znak RTSG**
„wejście po schodach”

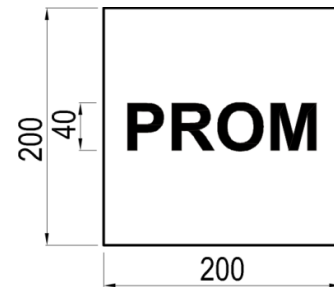
64. **Tabliczka (RPR)** z napisem:
„PROWADŹ ROWER”

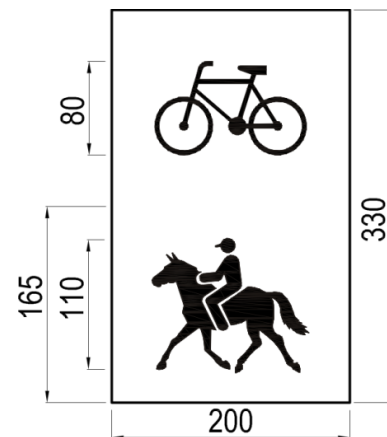
65. **Tabliczka (RPR2)** z napisem:
„ZALECANE PROWADZENIE
ROWERU PO PRZEJŚCIU DLA
PIESZYCH”

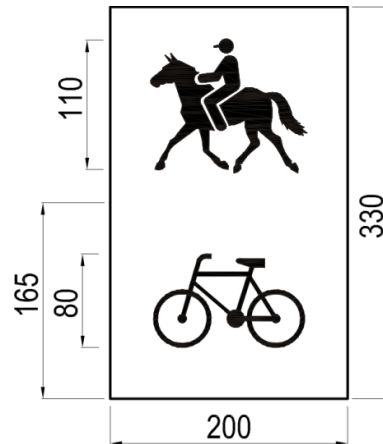
66. **Tabliczka (RI)** z napisem:
„PROM”

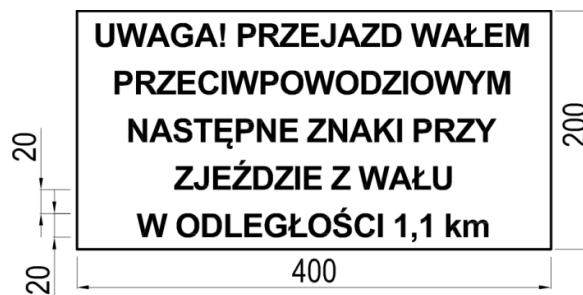
67. **Znak RJ**
„skrzyżowanie z trasą jeździecką”
330 x 200 mm

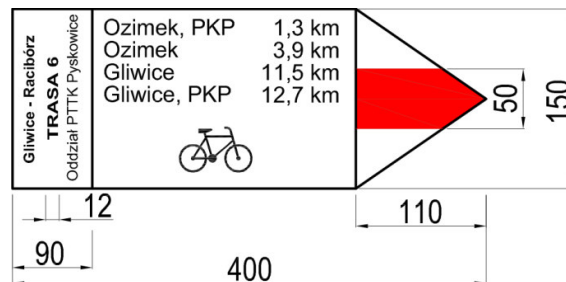
68. **Znak RR**
 „skrzyżowanie trasy jeździeckiej z trasą
 rowerową”
 330 x 200 mm

69. **Tabliczka (RW) z napisem:**
 „UWAGA! PRZEJAZD WAŁEM
 PRZECIWPOWODZIOWYM
 NASTĘPNE ZNAKI PRZY
 ZJEŹDZIE z WAŁU w ODLEGŁOŚCI
 ..... km”

70. **Drogowskaz szlaku pieszego**
 przystosowanego do ruchu rowerów

**ZAŁĄCZNIK NR 2
DO INSTRUKCJI ZNAKOWANIA
SZLAKÓW i TRAS ROWEROWYCH**

**WZORY ZNAKÓW
TRAS ROWEROWYCH
MIĘDZYNARODOWYCH**

Opracował:	mgr inż. Piotr Rościszewski ul. Kozielska 57/17, 44-121 Gliwice, tel. 32-238-32-90; 501-685-613 adres e-mail: p_ros@o2.pl	Podpis:	
		Data:	2009-12-20

Z E S T A W I E N I E   S Y M B O L I   Z N A K Ó W   T R A S R O W E R O W Y C H   M I Ę D Z Y N A R O D O W Y C H

Symbole ogólne znaków tras rowerowych jako znaków drogowych

R-2, R-2a, R-3

Symbole szczegółowe znaków tras rowerowych

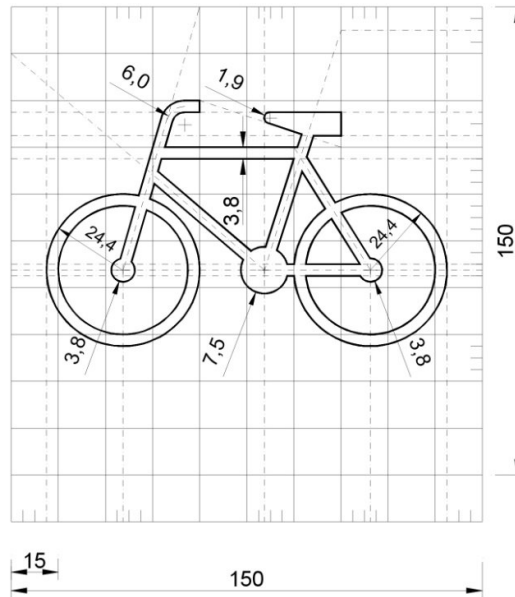
Dla znaków R-2 symbol składa się z dwóch części: oznaczenia rodzaju znaku i oznaczenia koloru.

Z	znak zwykły	R	znak trasy międzynarodowej (zamiast koloru)
L	znak zakrętu w lewo		
R	znak zakrętu w prawo		
K	kierunkowskazy:	SL	w lewo w skos
		SR	w prawo w skos
		PL	kolejno w lewo i w prawo
		PR	kolejno w prawo i w lewo
		TL	w lewo w tył
		TR	w prawo w tył
D	drogowskazy:	Z	prosto
		L	w lewo
		R	w prawo

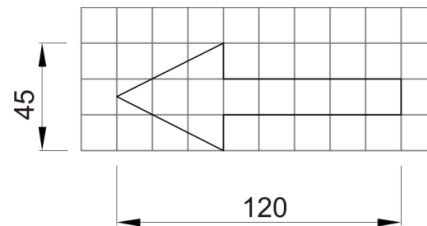
dodatkowe oznaczenia w wykazach drogowskazów

T/	kierunek „tam”
P/	kierunek „powrotny”

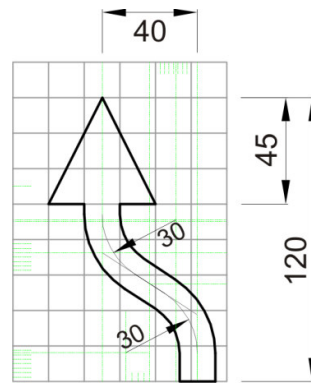
0. Tło wszystkich znaków białe, rower, napisy i obwódki czarne, drogowskazy mają dwa pola oddzielone od siebie czarną linią. Obwódki i linie mają szerokość 5 mm.
1. Wzór roweru ze znaku drogowego pionowego C-13 (od 2004 r.).

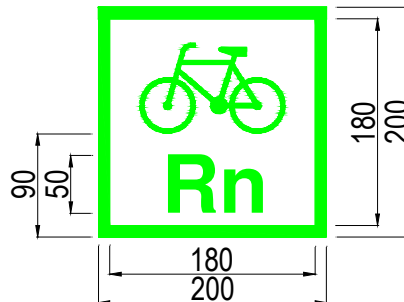
12. Wzór strzałki na znakach R-1b i znakach R-3.

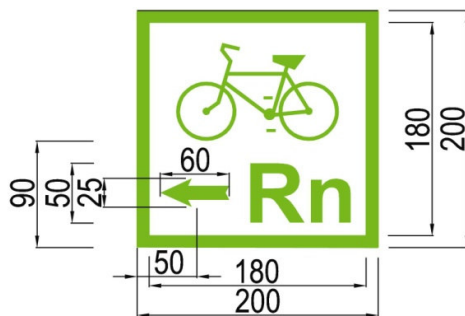
37. Wzór strzałki na znakach R-3c.

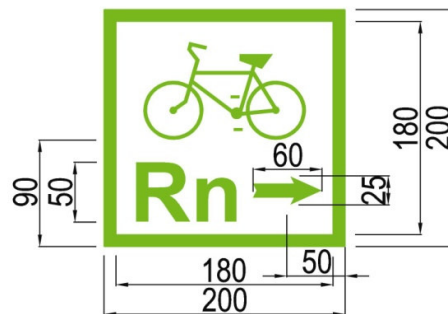
81. **Znak zwykły R-2/ZR.**

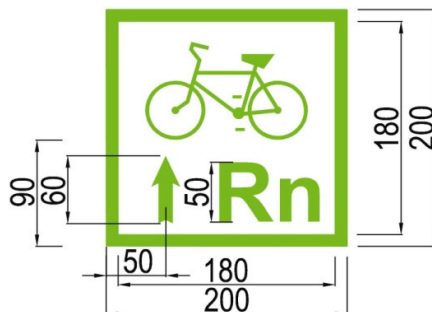
82. **Znak zakrętu w lewo R-2a/LR.**

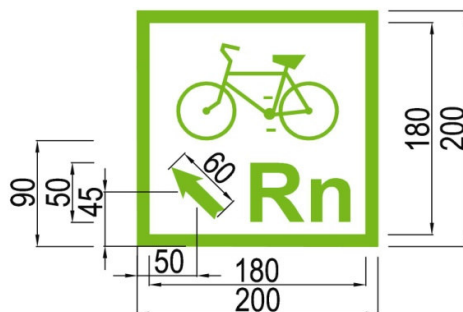
83. **Znak zakrętu w prawo R-2a/RR.**

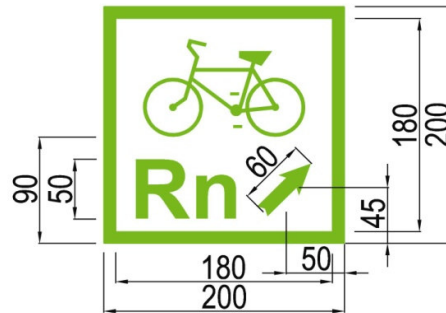
84. **Znak kierujący na wprost R-2b/KZR.**

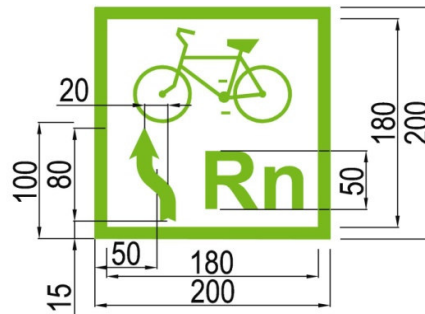
85. **Znak kierujący w lewo w skos R-2c/KSLR.**

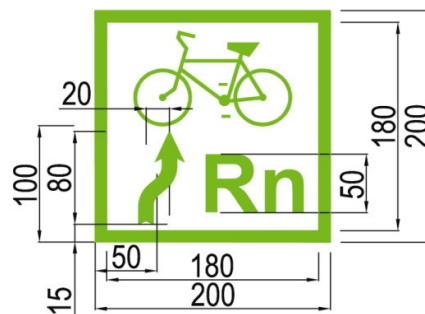
86. **Znak kierujący w prawo w skos**
R-2c/KSRR.

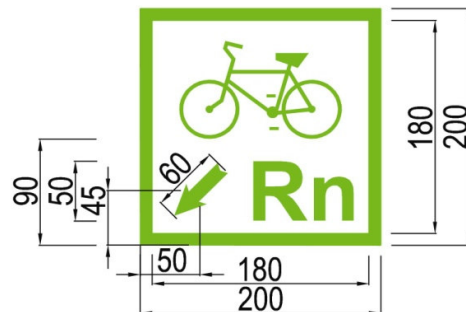
87. **Znak kierujący kolejno w lewo i w prawo** R-2d/KPLR.

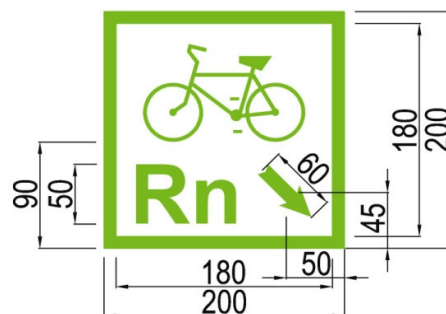
88. **Znak kierujący kolejno w prawo i w lewo** R-2d/KPRR.

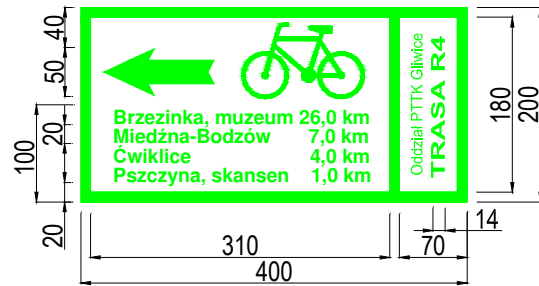
89. **Znak kierujący w lewo w tył**
R-2e/KTLR.

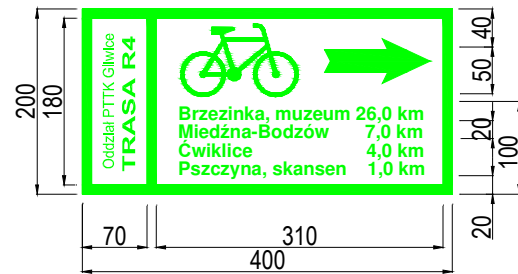
90. **Znak kierujący w prawo w tył**
R-2e/KTRR.

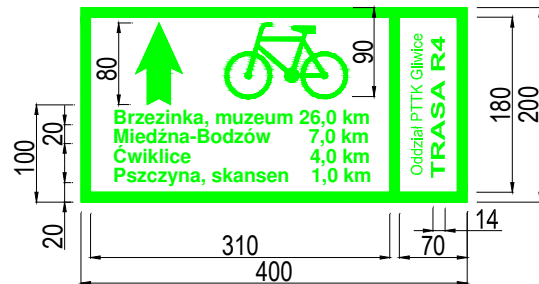
91. **Drogowskaz szlaku rowerowego kierujący na wprost R-3/DZR.**

92. **Drogowskaz szlaku rowerowego kierujący w lewo R-3/DLR.**

93. **Drogowskaz szlaku rowerowego kierujący w prawo R-3/DRR.**

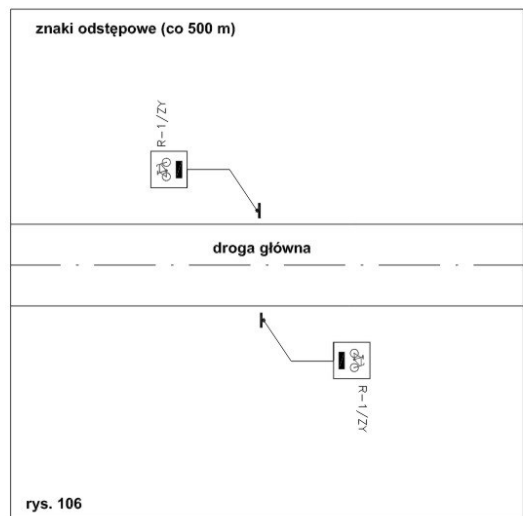
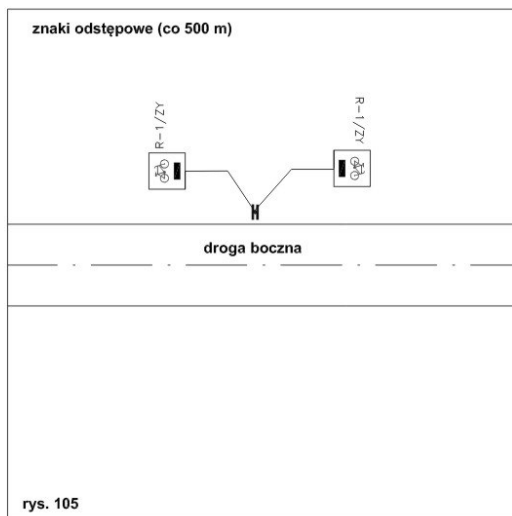
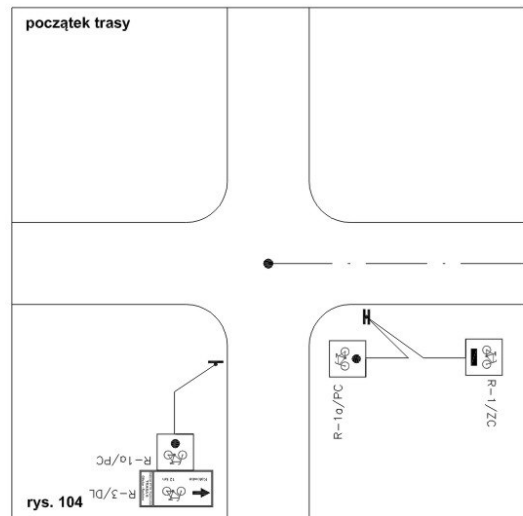
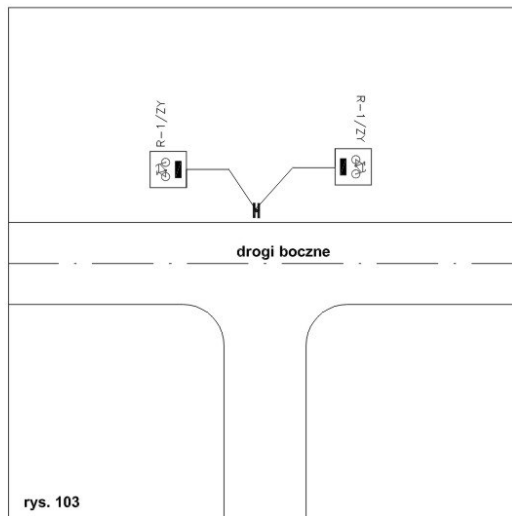
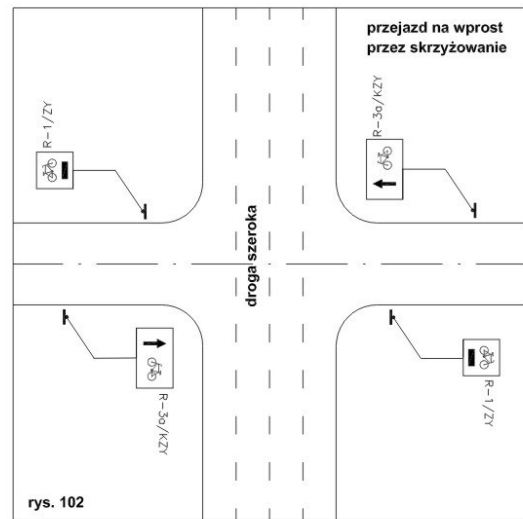
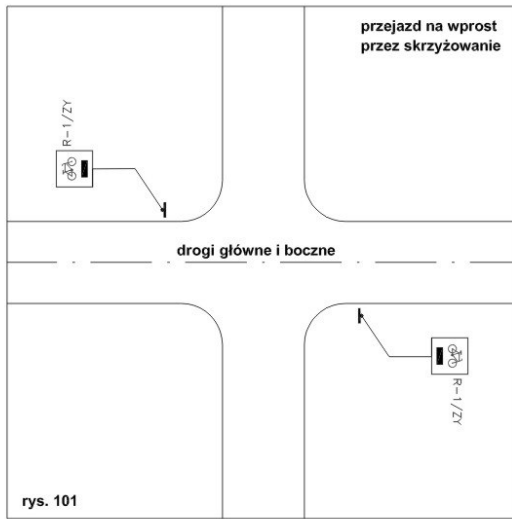
ZAŁĄCZNIK NR 3 DO INSTRUKCJI ZNAKOWANIA SZLAKÓW i TRAS ROWEROWYCH

PODSTAWOWE WZORY USTAWIENIA ZNAKÓW NA SKRZYŻOWANIACH

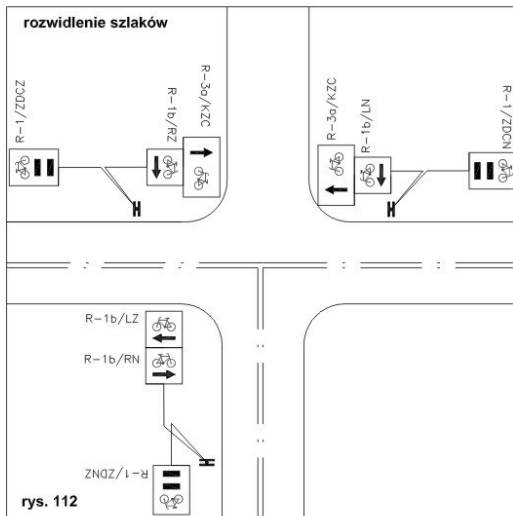
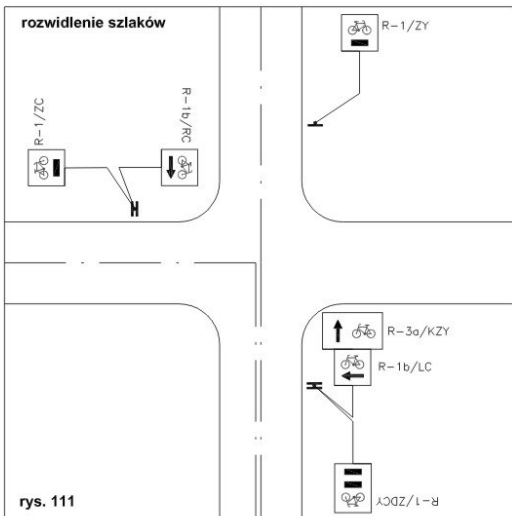
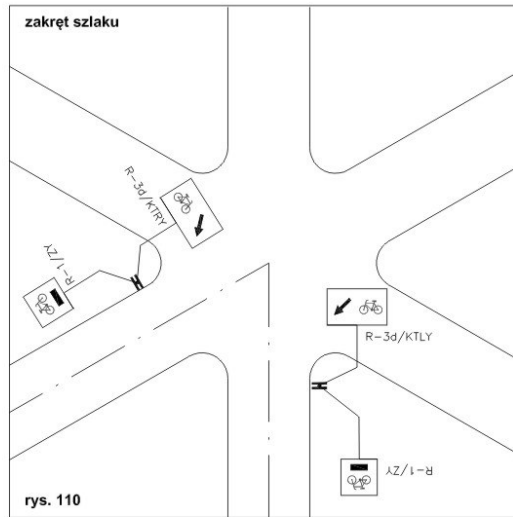
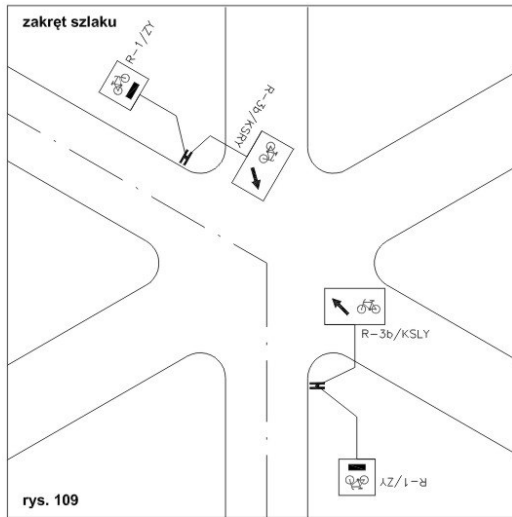
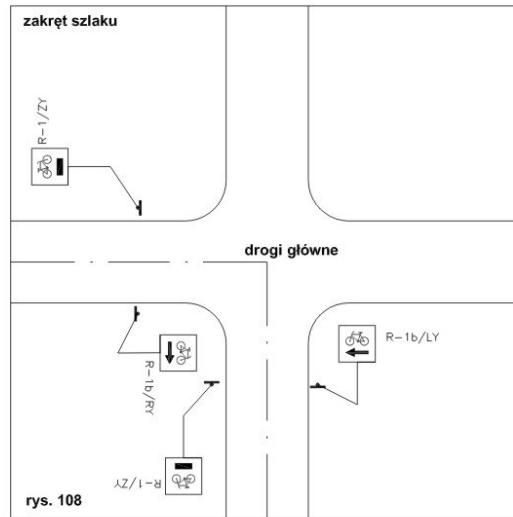
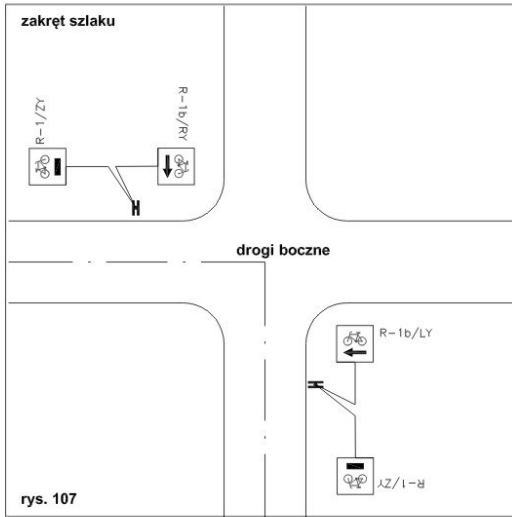
Opracował:	mgr inż. Piotr Rościszewski ul. Kozielska 57/17, 44-121 Gliwice, tel. 32-238-32-90; 501-685-613 adres e-mail: p_ros@o2.pl	Podpis: Data:	2009-12-20
-------------------	--	--------------------------------	------------

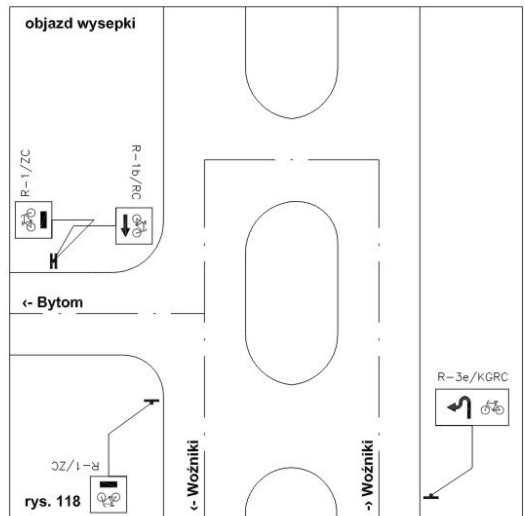
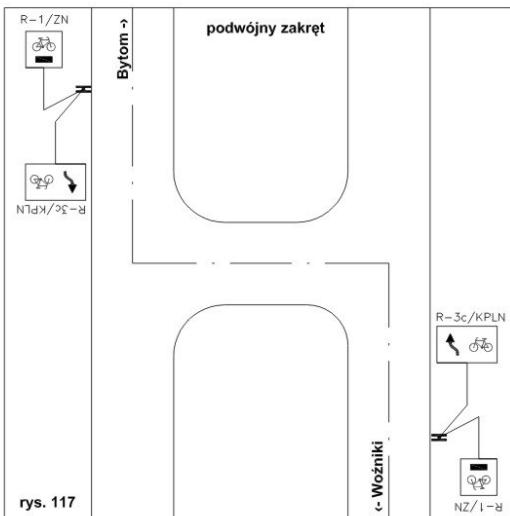
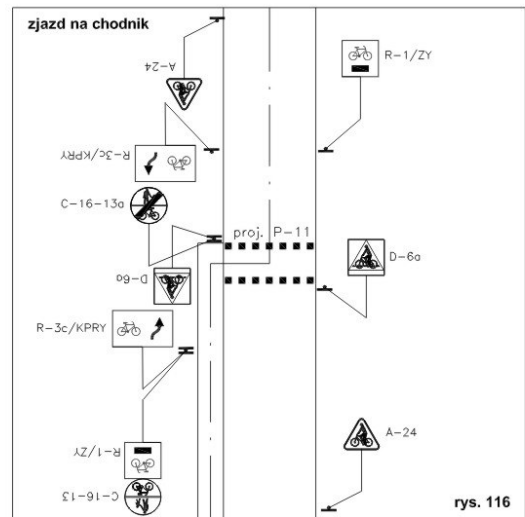
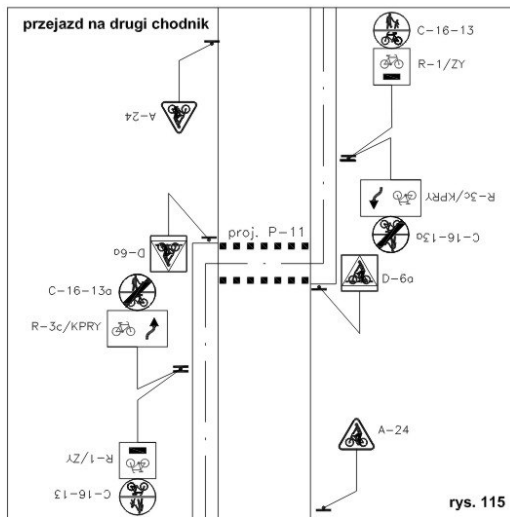
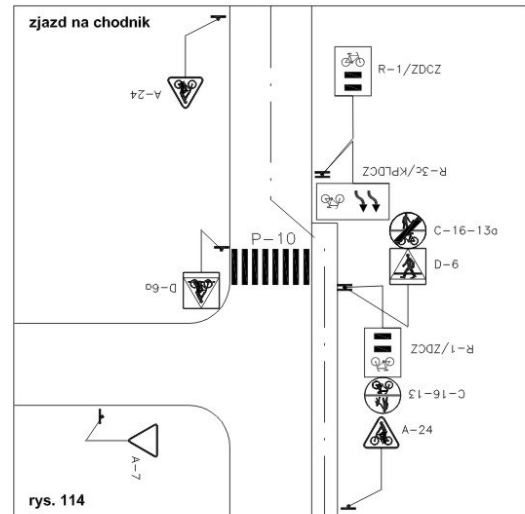
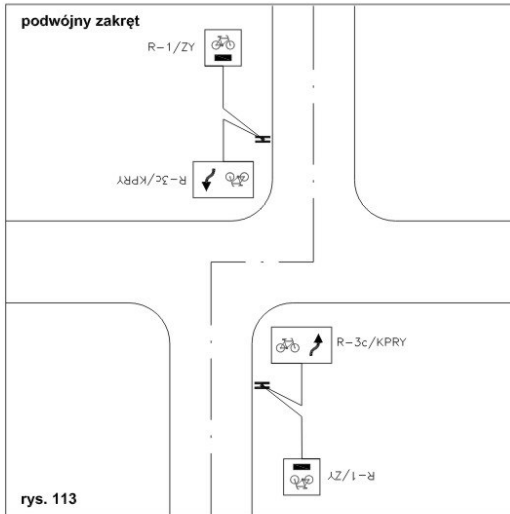
Podstawowe sytuacje lokalizacji znaków trasy rowerowej

Podstawowe sytuacje lokalizacji znaków trasy rowerowej

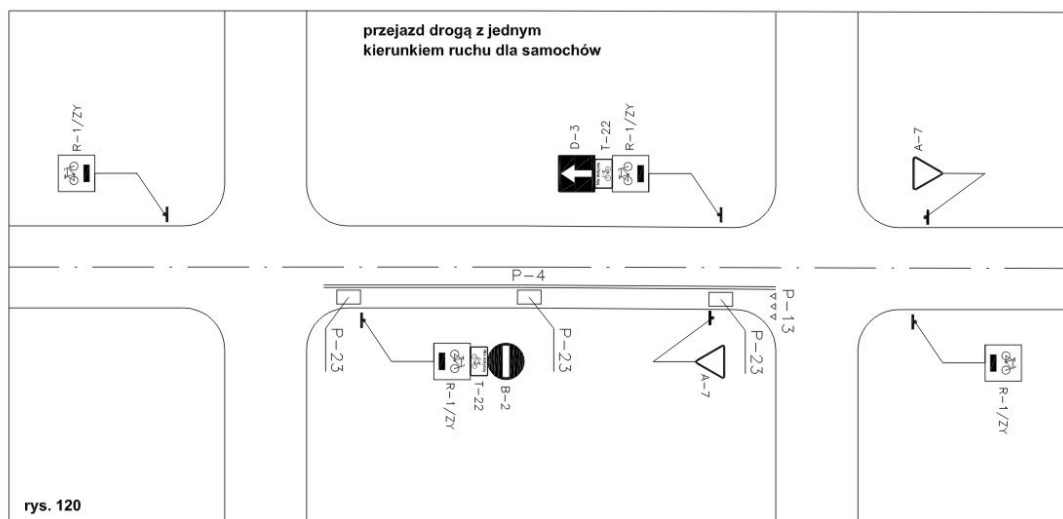
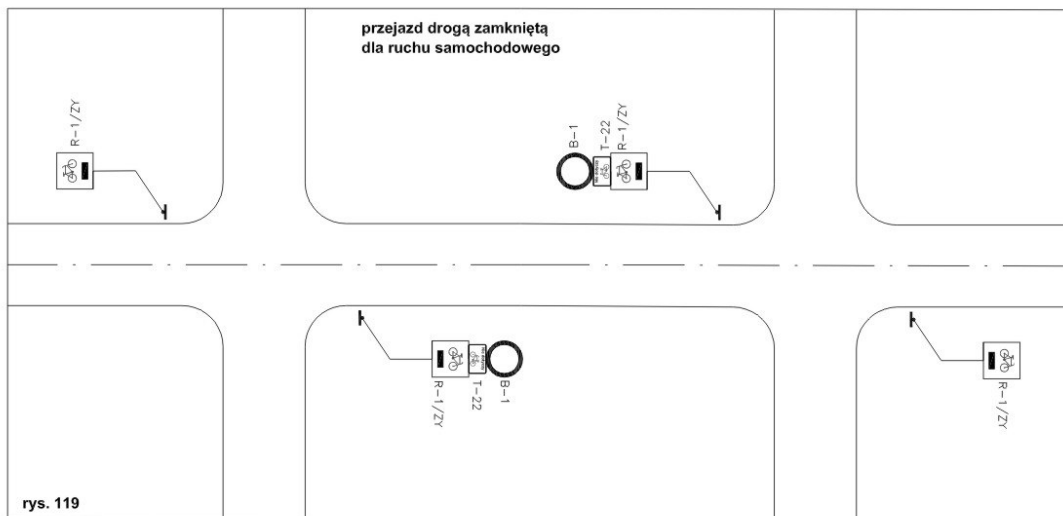

Podstawowe sytuacje lokalizacji znaków trasy rowerowej

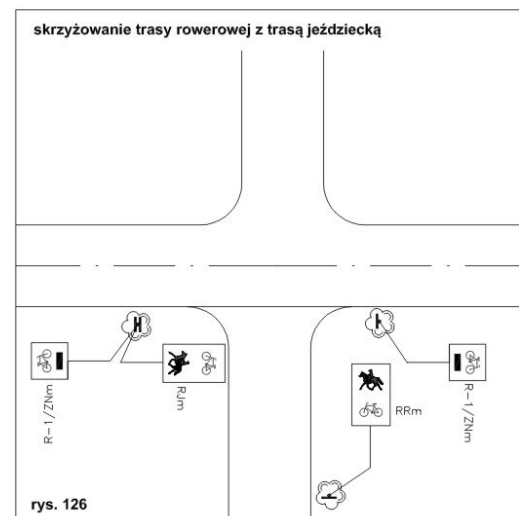
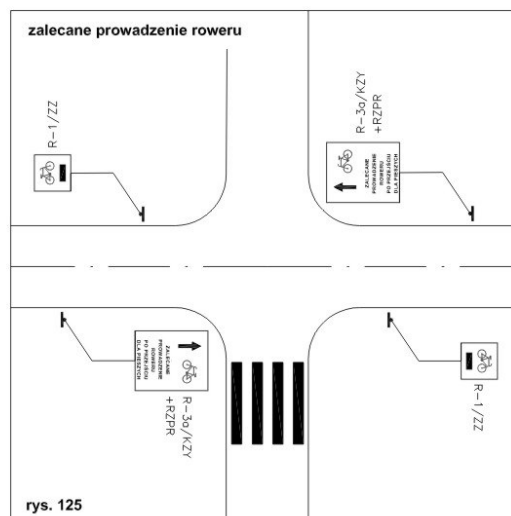
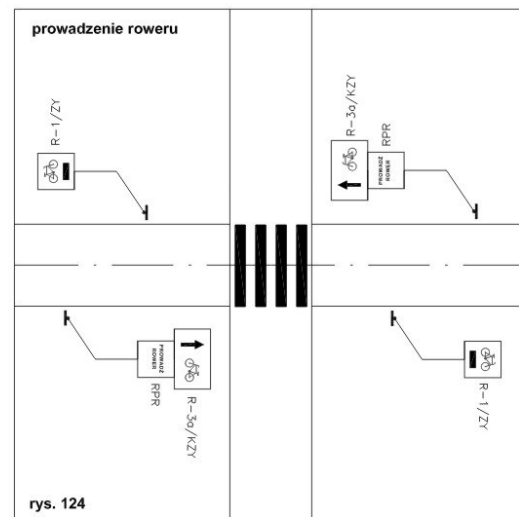
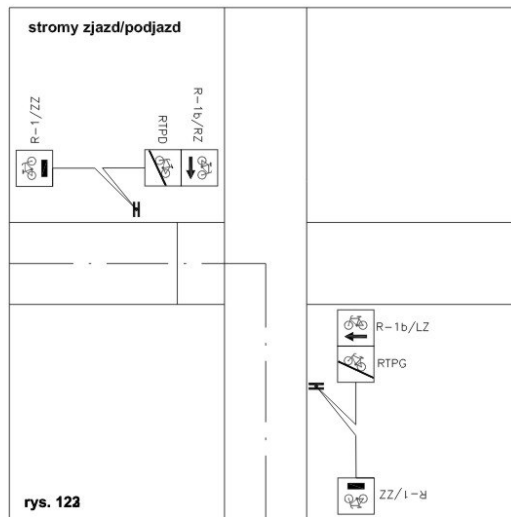
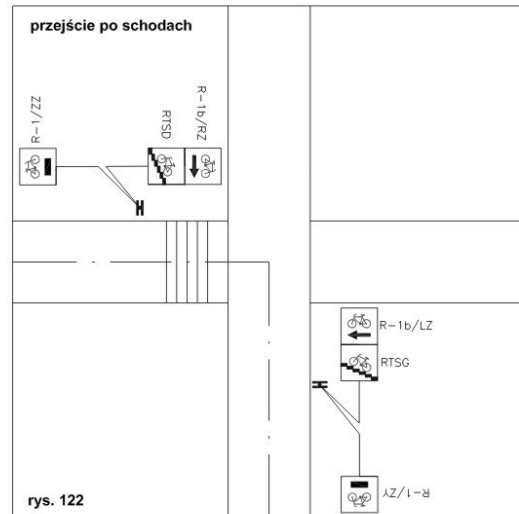
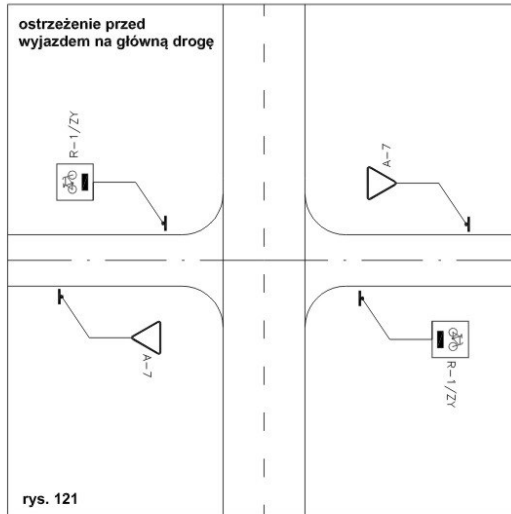
Opracowanie: mgr inż. Piotr Rościszewski

Podstawowe sytuacje lokalizacji znaków trasy rowerowej

Opracowanie: mgr inż. Piotr Rościszewski

Podstawowe sytuacje lokalizacji znaków trasy rowerowej

Opracowanie: mgr inż. Piotr Rościszewski